

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The letter "i" has a small white crossbar, and the letter "k" has a small white crossbar. The background of the page is a light pink color with a large, white, curved shape that resembles a stylized letter 'D' or a similar abstract form.

Veikko Elo
Ida Reimann
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan
ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö
Opinnäytetyö, 2019

MINÄKIN OLEN JUMALAN KUVA

Opas sateenkaarinuorten kohtaamiseen rippikoulussa

TIIVISTELMÄ

Veikko Elo ja Ida Reimann

Minäkin olen Jumalan kuva – Opas sateenkaarinuorten kohtaamiseen rippikoulussa

49 s., 2 liitettä

Syksy 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö

Opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteena oli selvittää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemuksia rippikoulusta ja sen jälkeisestä nuorisotyöstä. Opinnäytetyön tutkimuksen pohjalta koottiin opas kirkon rippikoulutyötä tekeville. Opas kantaa nimeä *Minäkin olen Jumalan kuva – Opas sateenkaarinuorten kohtaamiseen rippikoulussa*. Opas on julkaistu sähköisesti ja se löytyy Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sivuilta. Julkaisijana on Kirkkohallitus.

Opinnäytetyö on produktio, joka sisältää raportin ja oppaan. Raportin teoreettinen osuus käsittelee seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon rippikoulua ja kirkon suhdetta vähemmistöihin.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena ja aineistoa kerättiin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Aineisto analysoitiin hyödyntämällä sisällönanalyysiä. Tulosten ja lähdekirjallisuuden avulla tuotettiin opas, jossa esitellään nuorten kokemuksia. Oppaaseen koottiin konkreettisia ohjeita sateenkaarinuorten parempaan kohtaamiseen.

Tuloksissa on esitelty nuorten kokemuksia rippikoulusta. Nuoret toivat esille kokemuksiaan, jotka vaihtelivat myönteisistä kielteisiin. Haasteltavat kertoivat, kuinka yksittäiset kokemukset olivat vaikuttaneet vielä pitkään heidän ajatuksiinsa kirkosta ja seurakunnasta.

Nuorten esittämissä kehittämissuhteissa korostui kirkon työntekijöiden tietoisuuden lisääminen. Haasteltavat toivoivat, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret huomioitaisiin seurakunnan toiminnassa, muttei siitä tehtäisi suurta numeroa.

Asiasanat: haastattelututkimus, kirkon nuorisotyö, rippikoulu, seksuaalivähemmistöt, sukupuolivähemmistöt

ABSTRACT

Veikko Elo and Ida Reimann

Minäkin olen Jumalan kuva – A guide to encountering LGBTQA+ youth in confirmation camp

49 p., 2 appendices

Autumn 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work

Degree Title: Bachelor of Social Services

The purpose of the research was to examine the experiences of youth belonging to sexual and gender minority groups in confirmation school and the following youth work in Evangelical Lutheran Church of Finland. Based on the research, a guide was composed for the employees in the church's confirmation school work. The guide is titled *Minäkin olen Jumalan kuva – Opas sateenkaarinuorten kohtaamiseen rippikoulussa*. The guide is digitally published and it can be found on the official internet page of the Evangelical Lutheran Church of Finland by Kirkkohallitus.

The thesis is a production. It includes the report and the guide. The theoretical portion of the report deals with sexual and gender minorities, the confirmation school of the Evangelical Lutheran Church of Finland and the church's attitude towards the minorities.

The research was qualitative and the material for it was gathered through semi-structured themed interviews. The material was reviewed via content analysis. Using the results and source literature, the guide was produced, in which the experiences of the youth were presented. Tangible instructions for encountering sexual and gender minority youth better overall were also assembled.

Experiences of the youth in confirmation school are presented in the conclusions. The youth brought up their experiences, ranging from positive to negative. The interviews also revealed, how feelings of isolation had had long-term effects on their thoughts about church and congregation.

The improvement proposals presented by the youth highlighted augmentating the awareness of the church youth workers. The interviewees also emphasized the hope that the youth in sexual and gender minority groups were acknowledged in the activities of the church, without a big deal being made out of it.

Keywords: church youth work, confirmation training, gender minorities, interview study, sexual minorities

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT.....	7
2.1 Seksuaalinen suuntautuminen ja seksuaalivähemmistöt.....	7
2.2 Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolivähemmistöt	8
2.3 Muita käsitteitä	10
3 RIPPIKOULU	12
3.1 Rippikoulu ja tilastot.....	12
3.2 Suuri Ihme – Rippikoulusuunnitelma 2017	13
3.2.1 Dialogisuus ja osallisuus rippikoulussa.....	14
3.2.2 Ryhmäturvallisuus ja kohtaaminen rippikoulussa.....	15
3.2.3 Hengellisyys ja uskonelämän hoitaminen rippikoulussa.....	16
3.3 Rippikoulun työntekijä osana ryhmää	17
4 LUTERILAISEN KIRKON SUHDE SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖIHIN.....	19
4.1 Kirkko ja tasa-arvoinen avioliittolaki	19
4.2 Vähemmistöjen asema kirkossa.....	20
4.3 Kristinusko ja vähemmistöön kuuluminen	21
5 SEKSUAALISUUS JA SUKUPUOLISUUS RIPPIKOULUSSA.....	23
6 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -MENETELMÄT	25
7 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	28
7.1 Opinnäytetyön ja tutkimuksen eettisyys	28
7.2 Tutkimuksen validiteetti ja luotettavuus.....	29
8 TULOKSET	30
8.1 Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät kokemukset rippikoulussa.....	30
8.2 Sukupuoli-identiteettiin liittyvät kokemukset rippikoulussa	30
8.3 Työntekijät	31
8.4 Isokset ja muut rippikoululaiset.....	32

8.5 Rippikoulun jälkeinen nuorisotyö.....	33
8.6 Nuorten kokemuksia hengellisyydestä ja kirkosta nykypäivänä	33
8.7 Kehittämisehdotukset.....	35
9 OPPAAN TAVOITTEET, PROSESSIN KUVAUS JA SISÄLTÖ	37
9.1 Oppaan tausta ja tarve.....	37
9.2 Oppaan tavoitteet	38
9.3 Oppaan tuottaminen.....	38
9.4 Oppaan sisältö.....	39
10 POHDINTA	42
10.1 Opinnäytetyön prosessin arviointi ja tavoitteiden toteutuminen	42
10.2 Ammatillinen kasvu.....	43
LÄHTEET.....	45
LIITE 1: Haastattelukysymykset.....	48
LIITE 2: Minäkin olen Jumalan kuva – Opas sateenkaarinuorten kohtaamiseen rippikoulussa	

1 JOHDANTO

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ovat olleet viime vuosina paljon esillä mediassa ja julkisessa keskustelussa yhteiskunnallisten muutosten, kuten tasa-arvoisen avioliittolain hyväksymisen takia. Vaikka yleinen asenneilmapiiri on muuttunut viime vuosien aikana avoimempaan ja hyväksyvämpään suuntaan, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuva syrjintä ja epätasa-arvoinen kohtelu eivät ole juurikaan vähentyneet (Syrjinta.fi. Syrjintä. Yhdenvertaisuus ja seksuaalivähemmistöt. i.a.).

Nuorisotutkimusseuran vuonna 2014 julkaiseman ”Mitä kuuluu sateenkaarinoorille Suomessa?”-tutkimuksen mukaan mielenterveyteen liittyvät ongelmat ovat yleisempiä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla. Psykkiseen hyvinvointiin negatiivisesti vaikuttaviksi tekijöiksi mainittiin muun muassa esikuvien puute ja oman identiteetin salaaminen muilta. (Alanko 2014, 37.) Tutkimuksesta käy ilmi, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat kohdanneet asiatonta kohtelua yhtä lailla julkisilla ja yksityisillä paikoilla, esimerkiksi kaduilla, internetissä ja harrastuksissa. Transnuorista yli 80% oli kertonut kokeneensa jonkinlaista häirintää. (Alanko 2014, 41–42.) Tutkimus osoittaa, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on kohonnut itsemurhariski verrattuna vähemmistöihin kuulumattomiin nuoriin. (Alanko 2014, 38). Nämä asiat ovat huolestuttavia ja niihin on ehdottomasti puututtava.

Kirkon sisällä on käyty keskustelua muun muassa samaa sukupuolta olevien pariin kirkollisesta vihkimisestä. Kirkon jäsenillä ja työntekijöillä on useita erilaisia näkemyksiä aiheesta. Noin viidesosa pappien ammattiliiton kyselyyn vastanneista papeista vastustaa samaa sukupuolta olevien pariin vihkimistä (Salo 2019, 79). Vuonna 2016 valmistuneen piispainkokouksen selonteon mukaan kirkon nykyisen avioliittokäsityksen mukaan uusi avioliittolaki ei vaikuta kirkolliseen vihkimiseen. Samaa sukupuolta olevia pareja vihkineistä papeista on tehty

kanteluita, joiden seurauksissa on ollut hiippakuntakohtaisia eroja. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Uutishuone. Pinnalla nyt. Avioliittolaki. i.a.)

Opinnäytetyötä ohjaavat tutkimuskysymykset ovat: Millaisia kokemuksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on rippikoulusta ja kirkon nuorisotyöstä? Miten kirkon työntekijät voisivat toiminnassa ottaa huomioon vähemmistöihin kuuluvat nuoret?

Opinnäytetyön tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja se toteutettiin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Haastatteluista saadun aineiston pohjalta koottiin kirkon työntekijöille suunnattu opas, joka sisältää sanastoa ja konkreettisia ohjeita sateenkaarinuorten parempaan kohtaamiseen. Oppaassa on esimerkkejä siitä, millaisilla asioilla näitä nuoria voidaan ottaa paremmin huomioon rippikoulun opetuksessa ja käytännönjärjestelyissä kuitenkin asiaa korostamatta. Opas on pääosin kohdistettu rippikoulutyöhön, mutta sitä voidaan helposti soveltaa muuhunkin kirkon nuorisotyöhön.

Oppaan tavoitteena on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan syrjinnän ja heteronormatiivisen ajattelun vähentäminen kirkon nuorisotyössä. Opas antaa työntekijälle mahdollisuuden pohtia omia asenteitaan ja lisää työntekijän ammatillista osaamista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kohtaamisessa.

Aiheesta on tehty aiempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemuksista seurakunnan nuorisotyöstä on tehty tutkimuksellinen opinnäytetyö vuonna 2017 (Berg-Dahlström & Pyykkö, 2017.) Opinnäytetyönä on koottu vihko nuorten kanssa työskenteleville sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina oli Seta ry. (Pitkänen, 2012.) Toinen opinnäytetyönä toteutettu materiaali on suunnattu kirkon työntekijöille. Materiaalissa on toiminnallisia menetelmiä, joilla esimerkiksi rippikoulussa voidaan käsitellä seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyviä asioita. Opinnäytetyössä haastateltiin neljää kirkon työntekijää liittyen pilottimateriaalin käyttöön. (Kaasinen, 2012.)

Tämä opinnäytetyö eroaa aiemmista opinnäytetöistä siinä, että se on tuotettu nuorten haastattelujen pohjalta ja kohdennettu seurakuntien rippikoulutyöhön työntekijöiden tueksi. Sateenkaarinuorten osallisuutta on haluttu lisätä ja op-
paassa heidän oma äänensä on pyritty saamaan kuuluviin. Opas julkaistaan Kirkkohallituksen sivuilla sähköisesti.

2 SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT

2.1 Seksuaalinen suuntautuminen ja seksuaalivähemmistöt

Seksuaalinen suuntautuminen tarkoittaa seksuaalista ja romanttista vetovoimaa, jota ihminen tuntee toista ihmistä kohtaan. Seksuaalinen suuntautuminen määritellään sen perusteella, mihin sukupuoleen tai sukupuoliin kiinnostus kohdistuu suhteessa henkilön omaan sukupuoleen. (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 210.) Seksuaalinen suuntautuminen on suhteellisen pysyvä ominaisuus, mutta se voi muuttua elämän aikana. Useimmiten ihminen havaitsee oman seksuaalisen suuntautumisen murrosiästä lähtien. (Seta. Sateenkaaritieto. Sateenkaarisananasto. i.a.)

Heteroseksuaali tuntee vetoa eri sukupuolta kohtaan kuin mitä itse on. Heteroutta pidetään normina, sillä valtaosa väestöstä on heteroita. (Ristkari ym. 2018, 209.) Seksuaalivähemmistö -termillä viitataan kaikkiin muihin seksuaalisen suuntautumisen muotoihin kuin heteroseksuaalisuuteen. (Seta. Sateenkaaritieto. Sateenkaarisananasto. i.a.)

Homoseksuaali on ihminen, joka tuntee vetoa samaa sukupuolta kohtaan. Ennen sanaa käytettiin pääasiassa tarkoittamaan miehiä, jotka ovat kiinnostuneita miehistä. (Seta. Sateenkaaritieto. Sateenkaarisananasto. i.a.) Homoseksuaalisista naisista voidaan käyttää myös sanaa lesbo. (Ristkari ym. 2018, 209.)

Bi- ja panseksuaalien kiinnostus kohdistuu kahteen tai useampaan sukupuoleen. (Ristkari ym. 2018, 207 ja 210.) Ennen määriteltiin, että biseksuaalien kiinnostus kohdistuu miehiin ja naisiin, mutta käsite on laajentunut ajan myötä. Ero bi- ja panseksuaalisuuden välillä on siis lähinnä terminologinen ja henkilö voi itse päättää, kumpaa termiä haluaa itsestään käyttää.

Aseksuaali tuntee hyvin vähän tai ei ollenkaan seksuaalista kiinnostusta mitään sukupuolta kohtaan. Aseksuaali voi kuitenkin kokea romanttisia ja emotionaalisia tunteita muita ihmisiä kohtaan ja esimerkiksi solmia parisuhteen. (Holma,

Järvenpää & Tervonen 2017, 9.) Seksuaaliset ja romanttiset tunteet voivat olla toisistaan erillisiä, esimerkiksi homoromanttinen asexuaali kokee romanttisia tunteita samaa sukupuolta kohtaan, muttei seksuaalisia tunteita lainkaan. Romanttinen henkilö puolestaan ei ole kiinnostunut minkään sukupuolen edustajasta romanttisesti. (Aseksuaalisuus.fi. Aseksuaalisuus. Mitä aseksuaalisuus on? i.a.)

Edellä mainittujen lisäksi on liuta muitakin, vielä tarkemmin määriteltyjä seksuaalisia suuntautumisia, jotka eivät määrittele henkilön itsensä eikä kiinnostuksen kohteen sukupuolta. Näitä ovat muun muassa androseksuaali, jonka kiinnostus kohdistuu maskuliinisuuteen ja femiseksuaali, jonka kiinnostus kohdistuu feminiinisyteen. (Ristkari ym. 2018, 58.) Demiseksuaali kokee seksuaalista vetoa henkilöä kohtaan, johon hänellä on vahva tunneside. Demiseksuaalisuus on yksi aseksuaalisuuden muoto, sillä seksuaaliset tunteet kohdistuvat vain harvoihin ihmisiin. (Demisexuality Resource Center. What is Demisexuality? 2015.)

2.2 Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolivähemmistöt

Sukupuoli on monista erilaisista ominaisuuksista koostuva jatkumo. Näitä ominaisuuksia ovat muun muassa geneettiset, kehitykselliset, sosiaaliset ja kulttuurilliset ominaisuudet. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan ihmisen omaa kokemusta sukupuolestaan. (Ristkari ym. 2018, 211.)

Cis-sukupuolinen henkilö identifioituu siihen sukupuoleen, johon hänet on syntymässä määritelty ja hänen sukupuoli-identiteettinsä ja sen ilmaisu on kulttuuristen odotusten mukaista (Holma ym. 2017, 9). Sukpuolivähemmistöillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka eivät tunne syntymässä määritellyn sukupuolensa vastaavan omaa kokemustaan sukupuolestaan. Sukpuolivähemmistöihin kuuluvat transsukupuoliset, intersukupuoliset ja muunsukupuoliset ihmiset sekä muu sukupuolen moninaisuus. (Ristkari ym. 2018, 22–23.)

Transsukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti on muu kuin mihin hänet on syntymässä määritelty. Esimerkiksi transmies on alun perin määritelty naiseksi, mutta määritetty sukupuoli ei vastaa hänen omaa kokemustaan. Jotkut transsukupuoliset käyttävät sukupuolestaan puhuessaan etuliitettä trans, mutta läheskään kaikki eivät halua tuoda transtaustaansa esille ja puhuvat itsestään miehenä tai naisena. (Ristkari ym. 2018, 23.) Jotkut transsukupuoliset korjaavat sukupuoltaan lääketieteellisillä hoidoilla paremmin omaa kokemustaan vastaavaksi, mutta kaikki eivät niin tee esimerkiksi leikkauksiin liittyvien riskien takia. Sukupuolen korjaus on lääketieteellisen hoidon lisäksi sosiaalista ja juridista. Näitä sosiaalisia ja juridisia korjauksia ovat muun muassa henkilötietojen, kuten nimen ja sukupuolimerkinnän muuttaminen väestörekisteriin. (Holma ym. 2017, 11–12) Suomessa sukupuolenkorjaushoitoihin hakeudutaan julkisen terveydenhuollon kautta. Lähete tehdään Helsingin ja Tampereen yliopistollisen keskussairaalan sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikalle. (Ristkari ym. 2018, 72, 75.) Diagnoosin saaminen on kriteeri hoitojen aloittamiselle ja mahdollistaa muun muassa nimenmuutoksen (Ristkari ym. 2018, 83).

Intersukupuolisuus tarkoittaa, että ihmisen sukupuolta ei voida biologisesti määrittellä mieheksi tai naiseksi esimerkiksi anatomialtaan tai hormoneiltaan. Intersukupuolisuus on synnynnäistä, mutta monet saattavat elää koko elämänsä tietämättä olevansa intersukupuolisia. (Ristkari ym. 2018, 23–24.) Intersukupuolisuus voi olla sukupuoli-identiteetti, mutta intersukupuolinen ihminen voi määrittellä itsensä kuuluvaksi muuhunkin sukupuoli-identiteettiin. (Seta. Sateenkaaritieto. Sukupuolen moninaisuus. Intersukupuolisuus. i.a.).

Muunsukupuolisuus on kattotermi henkilöille, jotka eivät identifioi itseään mieheksi tai naiseksi, vaan voivat olla molempia, jotain niiden väliltä tai kokonaan binäärin eli kaksijakoisen sukupuolikäsityksen ulkopuolella. (Seta. Sateenkaaritieto. Sateenkaarisanasto. i.a.) Muunsukupuolisuutta on vaikeaa määrittellä, sillä se kattaa monia erilaisia sukupuolikokemuksia. (Ristkari ym. 2018, 24.) Tarkempia sukupuoli-identiteettiä kuvaavia termejä ovat muun muassa non-binary eli ei-binäärinen sukupuoli ja gender fluid, jolla kuvataan sukupuolen liikkuvuutta ja muuttuvaa olemusta (Holma ym. 2017, 10).

Sukupuoleton on henkilö, joka on syntymässä määritetty mieheksi tai naiseksi, mutta jolla ei ole sukupuoli-identiteettiä. Sukupuolettomuus voi myös olla sukupuoli-identiteetti. (Ristkari ym. 2018, 24.) Sukupuoleton voi käyttää itsestään myös termiä agender.

2.3 Muita käsitteitä

Sateenkaarinuorella tarkoitetaan nuorta, joka kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuoli-vähemmistöön. Joskus sateenkaarinuoria voidaan myös kutsua sateenkaareviksi nuoriksi. Sateenkaareva on tässä yhteydessä seksuaali- ja/tai sukupuoli-vähemmistöön kuuluvaa henkilöä kuvaava adjektiivi. (Seta. Sateenkaaritieto. Sateenkaarisanasto. i.a.)

Jotkut seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvat käyttävät itsestään sanaa queer, joka ei määrittele heidän seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoli-identiteettiään tarkemmin. Queer -sanaa käytetään myös kattoterminä, jonka alle henkilön seksuaalinen ja sukupuolinen identiteetti lukeutuu. (Seta. Sateenkaaritieto. Sateenkaarisanasto. i.a.) Gender queer –termillä viitataan henkilöön, jonka sukupuoli-identiteetti on jotain muuta kuin mies tai nainen, muttei tarkemmin määritetty (Ristkari ym. 2018, 208).

Kaapista ulostuleminen tarkoittaa sitä, että henkilö kertoo ensimmäistä kertaa kuuluvansa seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön. (Seta. Sateenkaaritieto. Sateenkaarisanasto. i.a.) Kaapista ulostuleminen ei ole yksi ainoa tapahtuma, vaan jatkuvaa. Henkilö voi olla omasta tahdostaan tai olosuhteiden vuoksi joissain tilanteissa kaapissa, esimerkiksi työpaikalla tai koulussa, mutta ulkona kaveriporukassa tai perhepiirissä.

Sukupuolittaminen tarkoittaa sitä, että ihminen nähdään sukupuoleltaan tietynlaisena esimerkiksi ulkonäön ja vaatetuksen perusteella. Sukupuolittaminen perustuu oletuksiin, jotka ovat usein kulttuurisia. Väärinsukupuolittaminen voi olla hyvinkin loukkaavaa tai ahdistavaa sen kohteelle, ja etenkin silloin, kun väärinsukupuolittamista tapahtuu jatkuvasti. Sukupuolittamisen lopettaminen ei tar-

koita, että sukupuolen olemassaolo pitäisi kieltää tai ettei sukupuolesta saisi puhua lainkaan. (Ristkari ym. 2018, 60–62.)

Kehodysforialla tarkoitetaan transihmisen kokemaa ahdistusta tai tyytymättömyyttä omaa kehoaan ja sen piirteitä kohtaan, sillä se ei vastaa hänen omaa kokemustaan sukupuolestaan (Holma ym. 2017, 10). Kaikilla transihmisillä ei välttämättä ole kehodysforiaa.

Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolineutraalius menevät usein arkipuheessa sekaisin keskenään. Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa sitä, että sukupuolen moninaisuus otetaan huomioon ja perinteisistä ja rajoittavista sukupuolirooleista pyritään pääsemään eroon. Sukupuolineutraalius tarkoittaa, ettei sukupuolen olemassaoloa oteta huomioon lainkaan. (Seta. Sateenkaaritieto. Sateenkaarisano. i.a.) Sukupuolineutraalia kasvatustilaa ei enää suositella käytettävän, vaan on siirrytty sukupuolisensitiiviseen malliin, joka mahdollistaa jokaiselle oman itsensä määrittelyn ja tekee tilaa moninaisuudelle.

Homofobia ja transfobia tarkoittavat vihaa, pelkoa ja vastenmielisyyttä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan. Homo- ja transfobia voi ilmetä syrjintänä, häirintänä, mitätöintinä tai jopa väkivaltaisena käytöksenä, joka kohdistuu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. (Seta. Sateenkaaritieto. Sateenkaarisano. i.a.) Sisäistetty homo- tai transfobia kohdistuu vähemmistön edustajaan itseensä ja voi ilmetä itseinhon tunteina ja pahimmillaan itsetuhoisena käytöksenä.

3 RIPPIKOULU

3.1 Rippikoulu ja tilastot

Rippikoulu on kirkon kasteopetusta, jonka pohja on jo varhaisessa kristinuskossa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Tutki uskoa. Mistä rippikoulussa on kyse? i.a.) Rippikoulu toteutetaan noin puoli vuotta kestävässä opetuskokonaisuutena, jonka laajuus on 80 tuntia. Rippikoulu koostuu ennakko- ja intensiivijaksoista, joista jälkimmäinen voi olla leiri-, päivä- tai iltamuotoinen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Perhejuhlat. Rippijuhlat. Mikä rippikoulu? i.a.) Rippikoulun tarkoituksena on vahvistaa nuoren uskoa ja tukea hänen elämäänsä kristittyinä (Kirkkohallitus 2017, 20). Rippikoulu päättyy konfirmaatioon, jonka jälkeen konfirmoitu saa oikeuden käydä itsenäisesti ehtoollisella, toimia kummina ja asettua ehdolle seurakuntavaaleissa 18 vuotta täytettyään. Kirkollisen vihkimisen edellytyksenä on rippikoulun käyminen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Perhejuhlat. Rippijuhlat. Konfirmaatio tapahtuu jumalanpalveluksessa. i.a.)

Rippikoulun ennakkojaksolla rippikoululaiset tutustuvat toisiinsa, isosiin ja työntekijöihin ennen intensiivijaksoa. Ennakkojaksolla on seurakunnasta riippuen eri määrä tapaamisia, joiden sisältö voi olla esimerkiksi opetuksellista tai tutustumista seurakunnan toimintamuotoihin. Joissakin seurakunnissa ennakkojaksoon liittyy jokin kirjallinen tehtävä, joka palautetaan ennen rippikoulun intensiivijaksoa.

Intensiivijaksolla päivät koostuvat erilaisista oppitunneista, joiden tarkoituksena on opettaa kristinuskon keskeisiä asioita. Oppituntien sisällöt ja toteutustavat voivat vaihdella. Kuitenkin rippikoulusuunnitelmassa on määriteltävä, mitä rippikoulun opetuksessa kuuluu olla. Opetuksen lisäksi rippikoulun intensiivijaksolla leikitään, lauletaan ja vietetään aikaa yhdessä muiden kanssa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Osallistu. Antia arkeen. Rippikoulu. i.a.)

Vuoden 2019 alussa evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului 69,7% suomalaisista. Kirkkoon liittyi vuonna 2018 noin 16 700 suomalaista ja kastettuja alle 1-vuotiaita oli 31 000. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Tietoa kirkosta. Tilastotietoa. Jäsenet. i.a.) Jäsenmäärä on laskenut viime vuosien ja vuosikymmenten aikana kirkosta eroamisen ja monikulttuurisuuden lisääntymisen myötä. Vuoden 2019 alussa Suomessa oli evankelis-luterilaisia seurakuntia 384. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Tietoa kirkosta. Tilastotietoa. i.a.)

Rippikoulun käy vuosittain edelleen valtaosa ikäluokasta. Vuonna 2018 rippikoulun kävi 48 133 henkilöä, joista 15-vuotiaita oli 45 610. Ylivoimaisesti suosituin rippikoulun muoto oli leiririppikoulu, jonka kävi 40 722 henkilöä. Toiseksi suosituin oli päivärippikoulu, jonka kävi 3546 ja kolmantena jonkin yhdistyksen tai järjestön rippikoulu, jonka kävi 2444 henkilöä. (Kirkon tilastot. Seurakuntien jäsentilasto 2018. Rippikoululaiset. i.a.)

3.2 Suuri Ihme – Rippikoulusuunnitelma 2017

Suuri ihme – Rippikoulusuunnitelma 2017 on Kirkkohallituksen hyväksymä linjaus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon rippikoulutyöhön. Rippikoulusuunnitelmassa esitetyt tavoitteet ovat nuorten osallisuus, kuulluksi tuleminen ja vaikuttaminen. Tavoitteena on, että nuoret kokevat yhteyttä, turvallisuutta, pyhyyttä ja iloa, ja oppivat hoitamaan omaa hengellistä elämäänsä. Nuoret oppivat kantamaan vastuuta itsestään, muista ihmisistä ja luomakunnasta. Tavoitteena on myös, että nuoret löytäisivät merkityksiä kristinuskon ja oman elämänsä välillä, ja että he haluaisivat olla osana kirkkoa ja seurakuntaa. (Kirkkohallitus 2017, 19–20.)

Rippikoulusuunnitelman lisäksi isostoiminnallekin on oma linjauksensa, joka kantaa nimeä Isoja ihmeitä – Isostoiminnan linjaus 2016 (Kirkkohallitus 2016). Rippikoulusuunnitelma ja isostoiminnan linjaus ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa.

3.2.1 Dialogisuus ja osallisuus rippikoulussa

Dialogisuutta kuvataan vuorovaikutuksen tapana, johon sisältyy avoimuus, myötätunto ja toisen ihmisen arvostus. Dialogisuus vahvistaa yhteisöllisyyttä ja lisää turvallisuuden tunnetta. Rippikoulussa dialogisuus näkyy muun muassa siinä, että nuoret ja ohjaajat pohtivat yhdessä kristinuskoon ja elämään liittyviä kysymyksiä. Vaikka oppiminen on yhteisöllistä, kaikille annetaan tilaa omille pohdintoille. (Kirkkohallitus 2017, 25.) Dialogisuus edellyttää sitä, että osapuolet ovat kiinnostuneita kuuntelemaan toisiaan ja dialogille on varattu riittävästi aikaa. Rippikoulussa päivät ovat täynnä ohjelmaa ja aikaa voi olla vaikeaa järjestää, mikä korostaa dialogisuuden merkitystä kaikessa rippikoulussa tapahtuvassa toiminnassa, niin opetuksessa kuin vapaa-ajallakin.

Osallisuudella tarkoitetaan yksilön kokemusta tasavertaisuudesta, luottamuksesta ja arvostuksesta. Osallisuus on enemmän kuin osallistumista, vaikka se vaatii usein osallistumista ja motivaatiota olla mukana yhteisön toiminnassa. Ihminen kokee voivansa vaikuttaa asioihin, joita hänen ympärillään tapahtuu. Rippikoulussa osallisuutta voidaan lisätä ottamalla rippikoululaiset ja isokset mukaan jo suunnitteluvaiheessa, jolloin he pääsevät vaikuttamaan esimerkiksi opetuksen sisältöön ja toteutustapoihin (Kirkkohallitus 2017, 22). Kaikkiin asioihin ei ole mahdollista vaikuttaa, mutta nuorten mielipiteet ja ehdotukset on tärkeää ottaa huomioon myös sellaisissa tilanteissa.

Osallisuuteen liittyy hyvin läheisesti esteettömyys ja saavutettavuus. Esteettömyydellä viitataan fyysiseen ympäristöön ja saavutettavuudella muuhun, aineetomaan ympäristöön. (Invalidiliitto. Esteettömyys. Saavutettavuus. i.a.) Toimintaan osallistumisen kynnyks kasvaa, jos ihmisen yksilöllisiä tarpeita ei ole huomioitu. Esimerkiksi tilojen esteettömyys mahdollistaa osallistumisen niillekin, jotka eivät jostain syystä muuten pystyisi osallistumaan. Samaan tapaan saavutettavuus näkyy myönteisenä asenteena moninaisuutta kohtaan ja yhdenvertaisina mahdollisuuksina osallistua (Invalidiliitto. Esteettömyys. Saavutettavuus. i.a.).

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Turvallinen seurakunta -julkaisussa todetaan, että seurakunnan tulee toimia niin, ettei se syrji ketään, ja pyrkiä suunnitelmallisesti poistamaan saavutettavuuden esteitä (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Turvallinen seurakunta. 2018, 11). Saavu – Kirkon saavutettavuusohjelmassa on tarkemmin määritelty, miten seurakuntien tulisi toimia parantaakseen saavutettavuutta toiminnassaan (Kirkkohallitus. Saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma. 2012).

3.2.2 Ryhmäturvallisuus ja kohtaaminen rippikoulussa

Rippikoulu on sosiaalinen ympäristö, joka tuo yhteen erilaisia yksilöitä ja persoonallisuuksia. Leirimuotoisessa rippikoulussa ryhmä on jatkuvasti vuorovaikutuksessa toisiinsa. Joskus nämä tilanteet voivat johtaa konflikteihin. Jokaiseen sosiaaliseen tilanteeseen liittyy yksilön oma subjektiivinen kokemus ja tulkinta. Yksi voi kokea tilanteen mielenkiintoisena ja toinen turhauttavana. Samoin sama tilanne voi olla mukava ja toiselle taas päinvastoin pelottava tai ahdistava. Tämä aiheuttaa nuorissa erilaisia reaktioita opetusta, ryhmätoimintaa ja työntekijöitä kohtaan. (Pruuki 2004, 147–148.)

Rippikoulussa jokaisen tulisi saada tuntee olonsa turvalliseksi. Turvallisuus pitää sisällään kaikkien rajojen kunnioittamista niin fyysisesti, henkisesti, hengellisesti, emotionaalisesti, seksuaalisesti kuin sosiaalisestikin. (Kirkkohallitus 2017, 30.) Jokainen on omalta osaltaan rakentamassa rippikouluryhmän sisäistä turvallisuutta. Rippikoulun työntekijöiden kannalta tämä tarkoittaa, että työntekijä ymmärtää oman vastuunsa ja valta-asemansa suhteessa nuoriin. Työntekijän tulee tunnistaa mahdolliset riskit ja olla valmis muuttamaan omia toimintatapojaan sekä puuttua rohkeasti väärään toimintaan, kuten kiusaamiseen, syrjintään tai ahdisteluun. (Kirkkohallitus 2017, 30.) Tavoitteena on luoda rippikoulusta sosiaalisesti turvallinen ympäristö jokaiselle, niin rippikoululaisille, isosille kuin työntekijöillekin.

Rippikoulussa syntyvät konfliktit voivat olla työntekijälle hankalia tai kuormittavia. Joskus työntekijästä voi tuntua, että tilanteisiin puuttuminen on liian haas-

teellista ja joskus puuttuminen ei johda tilanteen ratkeamiseen. (Pruuki 2004, 155–156.) Työntekijöiden välinen yhteistyö ja toimiva kommunikaatio voivat olla avainasemassa näissä tilanteissa. Kun vastuu jakautuu useammalle työntekijälle, voidaan tilanteen ratkaisemiseen löytää uusia keinoja.

Nuorille on tärkeää löytää oma paikkansa ja roolinsa ryhmässä. Nämä roolit voivat olla positiivisia ja toimia itseilmaisun keinoina ja vahvuuksina. Jokaisen roolin alla on kuitenkin ainutlaatuinen yksilö. (Pruuki 2004, 159–160.) Jokainen äänekäs tai hiljainen nuori on yksilö. On mahdollista, etteivät nuoren parhaat puolet pääse esille hänen roolinsa takia. Työntekijä voi havaita näitä rooleja ja nähdä niiden taakse. Työntekijä voi olla ohjaamassa nuorta sellaiseen suuntaan, jossa hänen kykynsä ja vahvuutensa pääsevät oikeuksiinsa. (Pruuki 2004, 160.)

Ihmisellä on tarve tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Nuoruudessa tarve korostuu, kun nuori alkaa muodostaa omaa itsenäistä identiteettiään ja irtautua vanhemmistaan. Rippikoulussa aikuinen voi parhaimmillaan vahvistaa nuoren positiivista minäkuvaa ottamalla hänet todesta. Työntekijän sanoilla ja tavalla olla vuorovaikutuksessa on merkitystä turvallisuuden kannalta. Yhdenvertainen kunnioitus ja rakkaudellisuus kertovat turvallisesta yhteisöstä. (Rantala 2018, 173.)

3.2.3 Hengellisyys ja uskonelämän hoitaminen rippikoulussa

Hengellisyys ja uskonelämän hoitaminen ovat rippikoulussa esillä erityisesti jumalanpalveluksissa, hartauksissa ja rukouksessa. Rippikoululaiset pääsevät itse suunnittelemaan ja toteuttamaan jumalanpalveluksia yhdessä ryhmänsä kanssa. Nuoret pääsevät ilmaisemaan itseään hengellisesti eri tavoilla.

Rippikoulun työntekijöiden vastuulla on se, ettei nuori kokisi hengellistä elämää pakottamisena tai manipuloivana, vaan hoitavana ja turvallisena. Turvallisuuden tunnetta voidaan vahvistaa löytämällä nuorille luontevia ja monipuolisia tapoja

hiljentyä. Samoin on myös tärkeää säilyttää riittävä toistuvuus, jotta har-
tauselämä tulisi nuorille tutuksi. (Kirkkohallitus 2017, 34.)

Ulkoa opeteltavat yhteiset rukoukset ja uskontunnustus lisäävät osallisuutta ja
luovat yhteyttä maailmanlaajuiseen kirkkoon ja sen traditioon. (Kirkkohallitus
2017, 47.) Nuori, jolla on oppimisvaikeus, saattaa tarvita erityistä tukea ulkoa
opetteluun ja häntä tulee positiivisella tavalla kannustaa. Oppimista ja muista-
mista voivat helpottaa esimerkiksi kuvat, muistisäännöt tai vaihtoehtoiset suori-
tustavat, kuten kirjoittaminen. (Kirkkohallitus 2017, 47).

Rippikoulusuunnitelma kehottaa ehtoolliselle osallistumiseen jo rippikoulun ai-
kana siinä vaiheessa, kun nuori on saanut ehtoollisopetusta (Kirkkohallitus
2017, 35). Rippikoululaiset voivat halutessaan osallistua ehtoolliselle esimerkik-
si seurakunnan viikkomessussa yhdessä rippikoulun ohjaajan kanssa tai rippi-
koulun intensiivijaksolla messua voidaan viettää oman rippikouluryhmän kes-
ken.

3.3 Rippikoulun työntekijä osana ryhmää

Nuoret asettuvat ryhmää muodostaessaan erilaisiin rooleihin. Rippikoulun työn-
tekijän rooli ryhmän ilmapiirin tukemisessa on olla tietoisesti ohjaamassa nuoria
positiivisiin rooleihin ja näin edistää ryhmän sisäisen luottamuksen syntymistä
(Pruuki 2004, 160). Työntekijä ei ole ryhmästä irrallaan tai sen ulkopuolella,
vaan osana sitä. Työntekijän tulee osata tunnistaa itsessään negatiiviset ja po-
sitiiviset tunteet sekä niiden vaikutukset suhteessa eri nuoriin. (Pruuki 2004,
164–165.)

Rippikoulun työntekijän yhtenä työvälineenä on kuuntelemisen ja kohtaamisen
taito. Työntekijän ja nuoren välisessä kohtaamisessa kuunteleminen nousee
tärkeämmäksi kuin puhuminen. (Pruuki 2004, 150). Kuunteleminen on ennen
kaikkea toisen kuulemista ja ymmärtämistä. Ymmärtämistä tukevat tarkentavat
kysymykset ja tarkistaminen, onko varmasti ymmärtänyt oikein sen, mitä toinen
on kertonut. Aito kiinnostus ja työntekijän oma aktiivisuus vuorovaikutuksessa

ovat viesti nuorelle, että hänet on huomattu ja huomioitu. Kirkollisessa nuorisotyössä on tärkeää, että työntekijä ”uskoo nuorissa olevaan Jumalan kuvaan” ja osoittaa nuorelle, ettei tämä ole vain opettamisen ja kurinpidon kohde, vaan vakavasti otettava ihminen, jolla on merkitys. (Köykkä 2005, 25.)

Palautteen antamisessa tulee huomioida se, että palaute kohdistuu näkyvään toimintaan ja se perustellaan. Suoran neuvomisen sijaan on kannattavampaa antaa uutta tietoa ja ideoita toiminnan parantamiseen. Henkilöön itseensä liittyvä kommentointi ei ole asianmukaista ja sitä tulisi työntekijänä erityisesti välttää. (Pruuki 2004, 152–153.) Esimerkiksi oppitunneilla häiriköivät nuoret eivät ole vain ja ainoastaan häiriköitä, vaikka leimaaminen onkin helppoa.

Nuoret kaipaavat vastauksia heitä askarruttaviin asioihin. Rippikoulussa näille kysymyksille on aikaa ja mahdollisuus pohtia niitä yhdessä samanikäisten nuorten ja työntekijöiden kanssa. Rippikoulun työntekijöillä on oltava aitoa kiinnostusta nuoria kohtaan ja heidän mielipiteitään ja ajatuksiaan on kunnioitettava. Välinpitämättömyys tai nuoren väheksyminen eivät ole missään tapauksessa hyväksyttävää käytöstä työntekijältä. (Tuominen 2005, 39–40.)

4 LUTERILAISEN KIRKON SUHDE SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖIHIN

4.1 Kirkko ja tasa-arvoinen avioliittolaki

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sisällä on pitkään keskusteltu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä. Maaliskuussa 2017 voimaan tullut tasa-arvoinen avioliittolaki on asettanut kirkolle haasteen, sillä samaa sukupuolta olevien pariin kirkollisesta vihkimisestä on monia mielipiteitä. Pappien ammattiliiton kyselyn mukaan kuitenkin enää noin 20% papeista vastustaa samaa sukupuolta olevien pariin siunaamista (Salo 2019, 79). Kirkon jäsenet ovat perustaneet muun muassa Tulkaa kaikki -liikkeen. Liike on perustettu vuonna 2005 ja sen tavoitteina on edistää yhdenvertaisuutta kirkon sisällä ja kannattaa samaa sukupuolta olevien kirkollista vihkimistä. Liikkeen motto on ”Kristuksen kirkko on kaikille”. (Tulkaa kaikki. Etusivu. i.a.)

Raamatuntutkimuksessa ollaan yksimielisiä Raamatun kielteisestä suhteesta homoseksuaalisuuteen. Erimielisyyttä on kuitenkin siinä, mitä homoseksuaalisuudella tarkoitetaan. Luterilaisessa teologiassa ei ole tähän valmiita vastauksia. (Raunio 2007, 106–107.) Kirkon sisäisissä kiistoissa suurin haaste on erilaisissa kristinuskon opin tulkinnossa. Tulkintaa on tehty läpi historian, jokainen omista lähtökohdistaan käsin. Tämä vaikeuttaa yhden ainoan oikean tulkinnan löytämistä. (Ranta 2017, 59.)

Luterilaisuudessa avioliitto perustuu luonnolliseen moraalilakiin ja kultaisen säännön tulkintaan. Luterilaisuudessa avioliitto kuuluu kahden regimentin opin mukaisesta maallisen regimentin piiriin eli avioliitosta päättäminen on maallisen hallinnon asia, ja sen vuoksi uudistuva ja muuttuva. (Heikka 2014, 69–70; Raunio 2007, 108–109.) Lutherin ajatukset muokkasivat luterilaista teologiaa. Reformaatio muovasi avioliiton käsitettä ja mahdollisti muun muassa avioeron ja eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien ihmisten avioitumisen.

Avioliittokysymyksessä jotkut ovat sitä mieltä, että vaimon ja miehen roolit ovat osa sellaista kirkon perinnettä, joka on vaalimisen arvoista, ja osa perustelee naisen ja miehen välistä suhdetta Raamatun luomiskertomuksella. Kristillinen ihmiskuva olisi kuitenkin löydettävä muualta kuin näistä historialliseen aikaan sidotuista rooleista. (Ranta 2017, 58.) Naisen asema on muuttunut Raamatun kirjoittamisen ajoista huomattavasti, eikä siitäkään syystä ole perusteltua pitää yllä sukupuolten välistä hierarkiaa nykypäivän yhteiskunnassa.

4.2 Vähemmistöjen asema kirkossa

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suhtautuminen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin vaikuttaa kaikkeen seurakunnan toimintaan. Samaa sukupuolta olevien pariin vihkimisestä on annettu varoituksia papeille. Vaikka pappien suhtautuminen vihkimiskysymyksessä on muuttunut myönteisempään suuntaan, samaan aikaan vähemmistöihin kohdistuva syrjintä on saanut jatkoa. Esimerkiksi vähemmistöihin kuuluvien ihmisten lapsia ei olla suostuttu kastamaan, mikä asettaa seurakuntalaiset epäoikeudenmukaiseen asemaan. (Salo 2019, 77.) Kirkon rippikoulun käyneillä ja konfirmoiduilla jäsenillä on tiettyjä oikeuksia, joiden tulisi olla kaikille samat.

Kirkon sisäinen ristiriita on rakkauden evankeliumin julistamisen ja samalla eriarvoistavan kohtelun välillä. Yhdentertaisuutta ja tasa-arvoa edellytetään nykyään kaikkialla, mutta kirkon sisällä on ristiriitoja asian kanssa. (Elonheimo & Elonheimo 2018, 70) Ihminen tulisi ennen kaikkea ottaa todesta. Syntisyydestä puhuttaessa on tärkeää tehdä ero siihen, että ihminen on syyllinen tekemäänsä pahaan, mutta on syytön olemaan mitä on. (Nissinen 2007, 53–54.)

Käytännöllisen teologian professori Paavo Kettunen (2007, 220) kirjoittaa kommenttipuheenvuorossaan, että ”on kristillisen ihmiskäsityksen kannalta ongelmallista, jos ihmisen kokemusmaailma on jotenkin toisarvoinen ja vähemmän arvokas kuin esimerkiksi painettu sana”. Hän painottaa, että kristilliseen ihmiskäsitykseen liittyy luovuttamattomia piirteitä, joita ovat se, että ihminen on luotu, langennut ja lunastettu. Kettunen toteaa myös, että kirkon keskeisimpiä ja kes-

tävimpiä arvoja ovat lähimmäisenrakkaus, rakkauden kaksoiskäsky ja kultainen sääntö (Kettunen 2007, 221). Nämä kolme asiaa ainakin useimmat, elleivät jopa kaikki, kristityt voivat allekirjoittaa.

Kirkon näkökulmasta käsin olisi viisainta tajuta, että keskustelussa puhutaan oikeista ihmisistä, niin seurakuntalaisista kuin työntekijöistäkin. Samaan aikaan olisi otettava huomioon myös ne, jotka ajattelevat asiasta eri tavalla. Molemmille näkemyksille olisi annettava tilaa, jotta voitaisiin säilyttää keskinäinen kunnioitus. (Kettunen 2007, 232.)

4.3 Kristinusko ja vähemmistöön kuuluminen

Kristinuskon ja seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen yhteensovittaminen voi olla todella vaikeaa. Monilla saattaa olla ristiriitainen suhde kirkkoon tai seurakuntaan. Siitä huolimatta vähemmistöihin kuuluvatkin kaipaavat hengellisyyttä. (Lehto 2010, 294.)

Kettunen (2007, 217) toteaa: ”Ehkä ensimmäinen asia, mikä ainakin jokaisen kirkon työntekijän tulisi kokea, olisi se, että hän kasvotusten saisi kuunnella, mitä merkitsee elää homoseksuaalina Suomen kirkossa”. Tällä hän viittaa oma-kohtaiseen kokemukseensa keskustelusta, jonka kävi erään homoseksuaalisen miehen kanssa jo vuonna 1982. Hänen mielestään voi olla vaikeaa ymmärtää toisen ihmisen tilannetta ulkopuolisena. (Kettunen 2007, 217.)

Heteronormatiivisella puheella on suuri vaikutus normista poikkeaville ihmisille. Se saattaa rajustikin rajoittaa ihmisen mahdollisuuksia olla ja elää kirkon piirissä. Oman identiteetin hyväksyminen vaikeutuu, mikäli puheessa korostetaan syntiä ja parannuksen tekemistä. (Ratinen 2015, 197.)

Ratisen (2015, 199) mukaan moni seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva on kertonut jumalakuvasa muuttumisesta ankarasta armahtavaksi. Tähän muutokseen liittyy ajatus siitä, että Jumala on luonut ihmisen sellaiseksi kuin hän on, ja että Jumalan rakkaus koskee myös häntä. Armahtava jumalakuva

tukee identiteetin hyväksymistä ja vahvistaa ihmisen henkilökohtaista uskoa Jumalaan. Kirkon opetus saa kuitenkin ihmisen epäilemään sitä, onko hän hyväksytty Jumalan edessä. (Ratinen 2015, 200.)

Usko ja vähemmistöön kuulumisen voi asettaa ihmisen ikävään tilanteeseen, jossa hän joutuu puolustamaan omaa identiteettiään kirkossa ja vastaavasti omaa uskoaan muiden seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvien parissa. Ihanteellisinta olisi löytää yhteisö, jossa nämä asiat eivät olisi toisiaan pois sulkevia. Esimerkki tällaisesta yhteisöstä on Malkus ry, joka järjestää muun muassa omia raamattupiirejä vähemmistöön kuuluville. (Sateenkaariyhdistys Malkus ry. Kalenteri. Toimintamuodot. Ryhmätoiminta. i.a.)

5 SEKSUAALISUUS JA SUKUPUOLISUUS RIPPIKOULUSSA

Seksuaalisuus ja sukupuoliuus ovat ihmisen ominaisuuksia, jotka kulkevat mukana koko eliniän. On täysin mahdollista, että ne muuttuvat ja mukautuvat elämän aikana, mutta ne voivat pysyä muuttumattominakin. (Seta. Sateenkaaritieto. Seksuaalinen suuntautuminen. i.a.) Rippikoululainen on nuori, joka alkaa pohtia seksuaalisuuteen ja sukupuoliuuteen liittyviä aiheita. Nuorille on erittäin tärkeää, että heräävä seksuaalisuus saa kasvaa ja kehittyä sellaisessa ympäristössä, jossa on turvallista olla. Seksuaalisuuteen ja sukupuoliuuteen liittyvät asiat ovat monille nuorille ajankohtaisia, ja niihin voi liittyä paljon kysymyksiä ja hämmennystä. Sen vuoksi aikuisen tehtävänä on olla kasvun tukena nuoren omista lähtökohdista käsin eikä työntekijä voi sivuuttaa seksuaalisuuteen ja sukupuoliuuteen liittyviä asioita rippikoulussakaan. (Ruuskanen 2005, 224.)

Ei-heteroseksuaalisten tunteiden ja sukupuoliuuteen liittyvien ristiriitojen huomaaminen omassa itsessä voi olla hyvin hämmentävä kokemus, etenkin kun ympäröivä maailma on heteronormatiivinen. Homoseksuaalisuuden ja muiden seksuaalisten suuntautumisten näkyvyys mediassa on huomattavasti helpottanut oman identiteetin löytämistä ja käsitteellistämistä. (Ratinen 2015, 183.) Seksuaali- ja sukupuoliuuteen liittyviä elokuvia, musiikkia ja kirjallisuutta on julkaistu viimeisten vuosikymmenten aikana suhteellisen paljon, mikä voi omalta osaltaan helpottaa nuoren oloa, kun hän voi löytää samaistuttavia henkilöitä ja roolimalleja. Samaan aikaan sosiaalisessa mediassa on myös lisääntynyt seksuaalisuuden ja sukupuoliuuteen kielteisesti suhtautuvien kommentointi. Seksuaali- ja sukupuoliuuteen liittyviin kuuluvat saavat jatkuvasti lukea loukkaavia ja vihamielisiä kommentteja liittyen omaan identiteettiinsä.

Rippikoulun opetuksessa seksuaalisuus ja sukupuoliuus on usein yhteen niputettuna ihmissuhteiden, ystävyysyden, perheen ja rakkauden kanssa. Työntekijöiden on tiedostettava omat asenteensa ja pyrittävä huomioimaan puheessaan ja opetuksessaan se, etteivät kaikki nuoret välttämättä mahdu kulttuuristen normien sisään. Jotkut nuorista eivät välttämättä ole seksuaalisesti kiinnostuneita muista ihmisistä laisinkaan. Aseksuaalisuus usein unohdetaan tai sivuutetaan.

Nuorelle voi olla helpottavaa kuulla, että kaikki ihmiset eivät välttämättä ole kiinnostuneita seksistä tai parisuhteesta, ja aseksuaalisuus olisi hyvä pitää esillä myös rippikoulun opetuksessa. Moninaisuuden ja erilaisten elämäntilanteiden huomioiminen ovat kaikkien etu. Ei ole tarpeen korostaa esimerkiksi tietynlaista perhemallia muita parempana.

Työntekijän tulee säilyttää tietty etäisyys nuoreen. Työntekijän vastuulla on ohjata nuori nuorten joukkoon, eikä tehdä tästä riippuvaista työntekijästä. (Ruuskanen 2005, 215–216.) Ei ole lainkaan epätavallista, että nuori kiintyy hänelle läheiseen aikuiseen, esimerkiksi nuorisotyönohjaajaan tai pappiin. Nuori katsoo aikuista ylöspäin ja haluaa olla mieliksi. Tässä kohtaa on vaarallista se, että työntekijän valta kasvaa liian suureksi ja työntekijä voi tahtomattaan ja tiedostamattaan vaikuttaa nuoren itsetuntoon ja identiteetin kehittymiseen kielteisesti. Erityisen herkkiä aiheita ovat seksuaalisuuteen, sukupuoleen ja hengellisyyteen liittyvät asiat. Työntekijä ei ole kaikkietävä tai kaikkivoipa, ja hänen tulee kannustaa nuorta oivaltamaan ja etsimään vastauksia myös itse. (Ruuskanen 2005, 219.)

Kun kirkon sisällä puhutaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä kielteisesti, ihmiselle voi välittyä tunne siitä, että hänet on torjuttu myös Jumalan silmissä. (Kettunen 2007, 225). Rippikoulun kontekstissa tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei nuori uskalla olla oma itsensä ryhmässä. Hän voi pelätä hylkäämistä, silmätikuksi joutumista ja tuomitsemista. Hengellisen yhteisön tai minkä tahansa muun yhteisön ulkopuolelle jääminen voi olla ihmiselle todella vaikea asia. Pastoraalisena kysymyksenä vähemmistöihin suhtautuminen on avainasemassa siinä, miten ihminen kokee oman hengellisen elämänsä. (Kettunen 2007, 223.) Etenkin nuorten kohdalla aihe on erittäin herkkä, ja sillä voi olla kauaskantoiset seuraukset.

6 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -MENETELMÄT

Opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa sateenkaarinuorten kokemuksia rippikoulusta ja sen jälkeisestä nuorisotyöstä. Tutkimuskysymykset laadittiin tämän tavoitteen mukaisesti. Opinnäytetyön kaksi tutkimuskysymystä tarkennettuina:

- Millaisia kokemuksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on rippikoulusta ja kirkon nuorisotyöstä?
- Miten kirkon työntekijät voisivat ottaa huomioon vähemmistöihin kuuluvat nuoret?

Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena. Laadullista tutkimusta hyödynnetään silloin, kun käsitellään kokemuksia, joita on vaikea kiteyttää muutamiksi lauseiksi. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on avata ihmisten kokemuksia ja ymmärtää niitä kokonaisuutena. (Holliday 2007, 28.)

Haastattelumenetelmänä oli puolistrukturoitu teemahaastattelu. Puolistrukturoitu haastattelu tarkoittaa, että kaikilta haastateltavilta kysytään samat kysymykset, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole annettu. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että kysymykset liittyvät tiettyyn ennalta määriteltyyn aihepiiriin. Kysymysten järjestys voi vaihdella haastattelusta riippuen, mutta kaikki kysymykset käsitellään kaikissa haastatteluissa. (Eskola & Suoranta 2001, 86–89.) Tutkimuksessa oli valmiiksi määritellyt kysymykset, jotka liittyivät rippikoulun eri osaluoihin.

Haastattelukysymysten valinta perustui osittain Suuri Ihme – Rippikoulusuunnitelma 2017 esitelyihin aiheisiin. Oppaan tuottamista varten tarvittiin tietoa siitä, mitkä asiat olivat sateenkaarinuorten mielestä toimineet hyvin ja mitä pitäisi vielä kehittää. Kysymyksillä haluttiin saada mahdollisimman kattava kuva sateenkaarinuorten kokemuksista rippikoulusta ja sen jälkeisestä nuorisotyöstä.

Perustiedoilla ja rippikoulun paikalla ja ajankohdalla erotettiin haastateltavat toisistaan, ja aineiston analysointivaiheessa tutkittiin, olivatko kokemukset yhteneviä esimerkiksi sukupuolivähemmistöön kuuluvien nuorten vastauksissa. Nämä tiedot tulivat käyttöön vain tutkimuksen ajaksi. Oppaassa sitaattien lopussa on mainittu haastatellun ikä ja hänen itse määrittelemänsä seksuaalinen suuntautuminen ja/tai sukupuoli-identiteetti.

Rippikouluun liittyvillä kysymyksillä haluttiin saada tietoa työntekijöihin, isosiin, muihin rippikoululaisiin ja opetukseen liittyvistä kokemuksista sekä siihen, mitä nuori haluaisi muuttaa rippikoulussa. Rippikoulun jälkeiseen nuorisotyöhön liittyvillä kysymyksillä haluttiin tietoa siitä, mihin toimintaan haastateltavat olivat osallistuneet ja millaisia kokemuksia heillä oli rippikoulun jälkeisestä nuorisotyöstä. Viimeiset kysymykset koskivat mielikuvia seurakunnasta ja kirkosta sekä haastatellun omasta hengellisyytensä nykypäivänä. Näillä haluttiin selvittää, millaisia vaikutuksia aiemmillä kokemuksilla oli. Haastattelukysymykset ovat opinnäytetyön liitteissä.

Tutkimusta varten haastateltiin seitsemää henkilöä, jotka määrittelevät itsensä seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvaksi. Kaksi haastateltua kuuluivat vain seksuaalivähemmistöön, kaksi vain sukupuolivähemmistöön ja kolme sekä seksuaali- että sukupuolivähemmistöön. Haastatellut olivat iältään 15–21-vuotiaita ja asuivat eri paikkakunnilla. Haastatelluista kuusi oli käynyt seurakunnan rippikoulun ja yksi herätysliikkeen rippikoulun. Haastatellut löydettiin opinnäytetyöntekijöiden omien verkostojen ja sosiaalisen median kautta. Haastatellut tehtiin pääasiallisesti kasvotusten ja puhelimitse. Kaksi vastausta saatiin sähköpostitse. Litteroitua tekstiä oli 16 sivua ja haastatteluista saatua materiaalia hyödynnettiin oppaan koostamisessa.

Tulosten tutkimiseen käytettiin sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen tulosten tutkimismenetelmä. Sisällönanalyysia hyödynnetään joko tarkasti kaavaa seuraten tai teoreettisena kehyksenä vastausten tutkimisessa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91.) Tutkimuksessa saatuja tuloksia luokitellaan, jotta niiden avaaminen on selkää eikä hajanaista. Laadullisessa tutkimuksessa nousee usein esille ennalta arvaamattomia tuloksia. Sisällönanalyysi auttaa keskit-

tymään olennaisiin asioihin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 92–93.) Sisällönanalyysia hyödynnettiin suuntaa antavana teoreettisena kehyksenä. Tämä toteutettiin esimällä tutkimustuloksista keskeisiä asioita, joita esitellään opinnäytetyön raportissa.

7 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

7.1 Opinnäytetyön ja tutkimuksen eettisyys

Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä ohjaavat hyvän tieteellisen käytännön periaatteet, jotka on määritelty Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) toimesta. Näitä periaatteita ovat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus. Tiedonhankintaan täytyy olla asianmukainen tutkimuslupa, haastateltavien kirjallinen suostumus ja aineistoa tulee käyttää vain siihen tarkoitukseen, johon se on annettu. Aineisto on hävitettävä asianmukaisella tavalla opinnäytetyöprosessin jälkeen. (Gothóni 2019.)

Kaikilta haastateltavilta saatiin lupa käyttää haastattelumateriaalia opinnäytetyössä. Alaikäisten haastateltavien kohdalla tarvittiin huoltajan kirjallinen suostumus. Diakonia-ammattikorkeakoululla ei ollut valmiita suostumuslomakkeita alaikäisten yksityishenkilöiden haastatteluja varten ja tätä opinnäytetyötä varten tehtiin erillinen lomake.

Haastateltaville kerrottiin selkeästi, mihin haastatteluaineistoa tullaan käyttämään, kuinka aineistoa säilytetään ja miten se hävitetään opinnäytetyöprosessin jälkeen. Haastateltaville kerrottiin oikeudesta kieltää itsestään kerätyn aineiston käyttö missä tahansa vaiheessa opinnäytetyön prosessia. Haastateltavien anonymiteetti on suojattu eikä heitä voida tunnistaa vastausten perusteella. Haastatteluaineistoa käytettiin opinnäytetyön raportissa ja oppaassa, jonka jälkeen kaikki tiedot hävitettiin asiaan kuuluvalla tavalla.

Opinnäytetyöntekijän tulee tunnistaa mahdolliset ennakkokäsitykset ja mielipiteet sekä pohtia kriittisesti niiden vaikutusta opinnäytetyön prosessissa. (Gothóni 2019.) Opinnäytetyön aihetta on pyritty tarkastelemaan laajasti eri näkökulmista käyttämällä hyödyksi monipuolista lähdemateriaalia. Opinnäytetyön haastattelututkimuksessa sateenkaarinuorten annettiin kertoa omista henkilökohtaisista kokemuksistaan.

7.2 Tutkimuksen validiteetti ja luotettavuus

Opinnäytetyön tutkimuksen validiteettia arvioidaan sillä, kuinka tutkimuksessa käytetty menetelmä sopii kyseisen aiheen tai ilmiön tutkimiseen (Hyväri & Vuokila-Oikkonen i.a.). Valitun haastattelumenetelmän vahvuutena on mahdollisuus laajan aineiston keräämiseen ja haastateltavien vapaampaan vastaamiseen.

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan tutkimusaineiston keräämisen, tulosten analysoinnin ja raportoinnin kautta. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että aineisto on lähtöisin sieltä, missä jokin tietty ilmiö esiintyy. (Hyväri & Vuokila-Oikkonen i.a.) Opinnäytetyön tutkimustulokset on kerätty haastatelluilla nuorilta, jotka kuuluvat seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön. Haastatelluaineisto on siis kerätty henkilöiltä, joita opinnäytetyön aihe koskee henkilökohtaisella tasolla.

Kvalitatiivisen tutkimuksen analyysissä tutkijoiden apuna ovat ainoastaan ennako-oletukset ja teoreettinen tieto. Tutkija joutuu jatkuvasti pohtimaan tekemiensä ratkaisujen luotettavuutta. (Eskola & Suoranta 2001, 208.) Tutkimuksen luotettavuutta lisää raportissa esitetyt suorat lainaukset, joista voidaan nähdä, mihin analyysi perustuu (Hyväri & Vuokila-Oikkonen i.a.). Tämän opinnäytetyön kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta tukevat haastateltavien suorat lainaukset. Suorat lainaukset on pyritty säilyttämään mahdollisimman lähellä alkupeleistä litterointia, mutta täytesanoja on poistettu luotettavuuden parantamiseksi. Opinnäytetyön liitteenä on haastattelukysymykset, joihin vastauksia voidaan tarvittaessa verrata.

Haastateltavien määrä on pieni, eikä kerätyn aineiston pohjalta voida tehdä kattavaa analyysia koko Suomen sateenkaarinuorten kokemuksista. Haastatellut ovat eri ikäisiä ja asuvat eri paikkakunnilla, joten tietoa on saatu laajemmalta maantieteelliseltä alueelta. Monet kokemukset ovat kuitenkin samanlaisia, mistä voidaan päätellä, ettei aihe koske vain tietyn alueen tai tietyn ikäluokan nuoria. Tavoitteena ei ole ollut tutkia yksittäisen seurakunnan tai alueen nuorten kokemuksia, vaan luoda mahdollisimman yleispätevä opas kaikkien seurakuntien työntekijöiden käyttöön.

8 TULOKSET

8.1 Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät kokemukset rippikoulussa

Seksuaalivähemmistöön kuuluvia haastateltuja oli viisi. Näistä haastatelluista kolme ei kokenut, että seksuaalivähemmistöön kuuluminen olisi vaikuttanut rippikoulukokemukseen. Syynä tähän oli se, ettei asia tullut rippikoulussa ilmi. Yksi haastatelluista kertoi, että rippikoulun aikana työntekijät olivat ottaneet hänet ”silmätikuksi”, ja että häntä kohtaan oli käyttäydytty epäasiallisesti. Haastateltu ei kuitenkaan kertonut tarkemmin, miten työntekijän kohtelu oli poikennut muihin rippikoululaisiin verrattuna.

H6: Työntekijöistä mieleen on eniten jäänyt se, kun ilmaisin sen aikaiselle nuorisotyönohjaajallemme seurustelevani tytön kanssa, nuorisotyönohjaaja otti minut heti jollain tavalla ’silmätikukseen’ ja koko rippileirin ajan kohteli mua eri tavalla kuin muita rippikoululaisia.

8.2 Sukupuoli-identiteettiin liittyvät kokemukset rippikoulussa

Haastatelluista sukupuolivähemmistöön kuuluvia nuoria oli viisi. Näistä nuorista kolme kertoi, ettei heistä käytetty heidän toivomaansa nimeä. Samat nuoret kertoivat myös, kuinka heistä oli käytetty väärää sukupuolitermiä ja he olivat kokeneet sen loukkaavana. He kuvailivat seurakunnan työntekijöiden suhtautumista asiaan epäasiallisena. Sellaiset nuoret, joista oli käytetty toivottua nimeä, olivat kuvailleet rippikoulukokemuksiaan positiivisina.

H4: No just esimerkiks se, että [...] nuorisotyöntekijä jatkuvasti kutsu mua mun niinku tyttönimellä ja toivoin että ei kutsuis, ja aina kuitenkin kutsui eikä kertaakaan kutsunu sillä nimellä, jolla toivoin että kutsuttais, nii se oli [...] inhottava juttu.

H7: Työntekijöiden suhtautumisessakaan en suuria muutoksia huomannut, uuden nimen käyttö omaksuttiin myös suhteellisen nopeasti. Leirillä ketään ei oikeastaan edes suuremmin kiinnostanut.

Kaikki kutsuivat nimellä jolla itseni esittelin ja mikäli jollain heräsi kysyttävää, osattiin kysyä ja jutella asiallisesti.

Yksi haastatelluista kertoi, ettei ollut päässyt rippikoululeirin aikana peseytymään, sillä hänen tarvettaan saunoa yksin ei huomioitu. Tämä nuori ei kokenut, että työntekijät olisivat ymmärtäneet häntä, eikä siksi tuonut asiaa esille enää toistamiseen.

H4: [...] mä ite satuin olee vaellusriparilla niin se oli hankala juttu sen takii, että se saunavuoro oli tavallaan ainoa mahdollisuus niinku peseytyä koko sen viikon aikana ja mä sitte en oikee voinu mennä tyttöjen vuorolla enkä poikien vuorolla saunaan niin sitte mä yksin vaan päädyin siihen ratkasuun, et mä en sit niinku menny ollenkaan saunaan enkä peseytyny ollenkaan sen riparin aikana, koska mä en myöskään uskaltanu mennä puhumaan [uudestaan] näille ohjaajille täst ongelmasta.”

8.3 Työntekijät

Haastatteluaineiston tuloksia analysoitaessa huomattiin, että suurin osa haastateltujen nuorten kielteisistä kokemuksista liittyivät kirkon työntekijöihin ja heidän toimintaansa rippikoulussa ja sen jälkeisessä nuorisotyössä. Useilla haastateltavilla oli yksi tai useampi kokemus siitä, että rippikoulun aikana tai sen jälkeisessä toiminnassa työntekijä oli suhtautunut heihin jollain tavalla kielteisesti. Nämä esille tulleet ongelmat johtuivat joko työntekijöiden asiattomasta suhtautumisesta, kuten nuoren vähättelystä tai suorasta kiusaamisesta ja työntekijöiden tiedon puutteesta. Yksi haastateltu kertoi, ettei pappi ollut päästänyt häntä enää rippileireille isoseksi, kun nuoren seksuaalinen suuntautuminen oli tullut ilmi. Kokemukset olivat osalla johtaneet kielteisiin tunteisiin seurakuntaa ja koko kirkkoa kohtaan.

Haastateltavien joukossa oli myös heitä, joilla oli ollut hyviä kokemuksia seurakunnan työntekijöistä. Nämä nuoret kertoivat suhteensa seurakuntaa kohtaan olevan läheisempi. Yksi nuori kertoi, kuinka positiivinen kokemus nuorisotyöohjaajan suhtautumisessa oli saanut hänet tuntemaan kuuluvansa seurakuntaan entistä vahvemmin.

H6: Meillä vaihtui [vuosiluku] nuorisotyönohjaaja, jolle kerroin ensimmäistä kertaa ikinä kokevani olevani jotain muuta kuin hetero. Hän otti asian hyvin, kannusti mua myöhemmin kertomaan nuorten illan hartaudessa kokemuksistani ja siitä, että on ihan ok olla uskossa, vaikka olisikin seksuaali-/sukupuolivähemmistöön kuuluva. Tuon hartauden jälkeen oon kokenut jotenkin vain palavammin kuuluvani seurakuntaan. Tällä hetkellä koen hengellisyyden olevan melkein mun koko elämä. En voisi enää kuvitellakaan elämää ilman seurakuntaa ja uskoa.

8.4 Isokset ja muut rippikoululaiset

Haastatellut kertoivat pääasiallisesti olleensa tyytyväisiä isosten toimintaan rippikoulussa. Yksi haastatelluista kertoi, kuinka isokset olivat tukeneet ja suojelleet häntä.

H6: Isosista jäi kuitenkin tosi positiivinen kuva. Isokset olivat aina tukemassa ja jopa tavallaan suojelemassa minua tuon nuorisotyönohjaajan epäkohteliaalta käytökseltä.

Useimmat haastatelluista kokivat myös, että muiden rippikoululaisten suhtautuminen oli ollut suurimmaksi osaksi myönteistä ja asiallista tai vähintään neutraalia. Yksi haastatelluista kuvaili oppitunnilla syntynyttä tilannetta, joka olisi ollut negatiivinen ilman muita rippikoululaisia.

H2: Meiän pappi nii se oli aik vahvasti homovastanen tai se muun muassa sano eräällä tunnilla, että hän loukkaantuu, jos näkee kaksi miestä kävelemässä käsi kädessä [...] mut se ei ollu mulle sillee hirveen negatiivinen kokemus, koska kaikki niinku muut riparilaiset [...] oli tosi niinku itse suivaantuneita siitä kommentista [...] niin musta ei tuntunu siltä, et mä oisin jotenki ollut turvattomassa tilanteessa.

Haastatelluista kuusi ei ollut kokenut ongelmia muiden rippikoululaisten ja isosten kanssa, mutta yksi oli kokenut. Hän kertoi, ettei ohjaajien tai isosten kanssa ollut ongelmaa, mutta muiden rippikoululaisten kanssa oli. Hän ei kuitenkaan halunnut avata asiaa enempää.

H1: [...] mul siel riparil jos niinku miettii suuntautumista ja

identiteettiä tai sukupuoli-identiteettiä niin ei silleen ollu niinku isosten tai ohjaajien kaa silleen mitään ongelmaa et enemmän oli muitten riparilaisten kaa.

8.5 Rippikoulun jälkeinen nuorisotyö

Haastatelluista kaikki olivat olleet mukana rippikoulun jälkeisessä nuorisotyössä. Heistä kuusi oli osallistunut oman seurakuntansa järjestämään isoskoulutukseen ja yksi järjestön isoskoulutukseen. Neljä haastateltua olivat osallistuneet isoskoulutuksen lisäksi muuhun seurakunnan nuorille suunnattuun toimintaan, kuten nuorteniltoihin, erilaisille leireille ja retkille, seurakunnan bändiin tai näytelmäryhmään.

Haastateltujen kokemukset rippikoulun jälkeisestä nuorisotyöstä vaihtelivat. Haastatelluista kolme kuvaili kokemuksiaan suurimmaksi osaksi hyvinä eivätkä halunneet muuttaa mitään. Kaksi haastateltua olivat kuitenkin kokeneet jotain sellaista, mikä oli jäänyt vaivaamaan pitkäksi aikaa tai tuntunut loukkaavalta. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat kuvailivat kokemuksia positiivisemmin kuin sukupuolivähemmistöihin kuuluvat. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, ettei seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvistä asioista puhuttu tarpeeksi avoimesti, sillä työntekijöillä ei ollut riittävästi tietoa ja osaamista.

H4: [...] olis kyllä tosi hienoo jos [...] näistä asioista voitais jotenki puhua avoimemmin siellä ja silleen, että niinku lisättäis vaan niinku tietämystä [...] nuorisotyöhön osallistuvien keskuuteen niinku just esimerkiks sukupuoli-identiteetistä tai tällasesta. Ehkä niinku lähinnä just varmaan se tietoisuuden lisääminen kyllä niinku auttais jo tosi paljon.

8.6 Nuorten kokemuksia hengellisyydestä ja kirkosta nykypäivänä

Haastatelluista kolme piti itseään hengellisenä tai uskovana ihmisenä ja he kertoivat hengellisyyden olevan vahva osa omaa identiteettiään. Haastatelluista yksi kertoi olevansa ateisti, mutta kokevansa hartaustilanteet mukaviksi. Haastatelluista kaksi kuvasi itseään agnostikoiksi ja yksi ei osannut kuvailla omaa

hengellisyyttään tai ei ollut selvillä omasta uskostaan. Haastatelluista yksikään ei tuonut esiin, että suhde kirkkoon tai seurakuntaan olisi vaikuttanut heidän omaan hengellisyyteensä.

Kaikki seitsemän haastateltavaa kuvailivat kirkon näyttävänsä konservatiivisena ja kaksi kuvasi kirkkoa kantaa ottamattomana. Lisäksi haastatellut kuvailivat kirkkoa mielipiteiltään jakautuneeksi.

H3: Hyvin jakautuvaa. Jotkut työntekijät ovat toista mieltä ja toiset toista, mutta koen, että yhä useampi on avoimempi ja hyväksyväisempi.

H7: Mielikuva seurakunnista tänä päivänä on, että pienet seurakunnat ovat usein kapeakatseisempia kuin isommat. Suuremmissa seurakunnissa on enemmän erilaisia nuoria ja erilaisuus hyväksytään helpommin. Pienissä seurakunnissa väki tuntee toisensa ennestään ja uusien ja outojen asioiden esille tuominen aiheuttaa viinon katsomista ja jopa pelkoa tai vihaa. Kirkko voi olla paikka, jossa nuori oppii itsestään hyvin paljon ja oppii myös hyväksymään itsensä ja muut ihmiset sellaisenaan. Toisaalta kirkko voi olla myös hyvin konservatiivinen ja ahdas paikka, jossa nuori voi kokea suurta ahdistusta ja porukkaan kuulumattomuuden tunnetta.

Haastatelluista yksi toi esiin toiveen sitä, että kirkon työntekijät olisivat kertoneet suoraan omasta suhtautumisestaan vähemmistöihin, kun heiltä siitä kysyttiin. Hän koki työntekijöiden kiertelevän aihetta antamatta vastauksia kysymyksiin. Haastateltu kertoi, kuinka häntä ei olisi edes varsinaisesti haitannut, mikäli työntekijän suhtautuminen olisi ollut kielteinen.

H5: Mä keskustelin [vuosiluku] mun rippipapin kanssa ja sitten se sanoi, kun mä kysyin siltä, jos hän sais päättää, niin vihkisikö hän saman sukupuolisia pareja [...] niin hän ei niinku edes antanut mulle semmosta suoraa vastausta. Hän antoi vastauksen, että jos hänen työnantajansa tai kirkko tai seurakunta sallisi, niin hän ei silti tietäisi. Niinku, mä olisin halunnut semmosen konkreettisen vastauksen. [...] Esimerkiksi jos joku kysyy, että 'Onko ok, että mä oon homo?' et sanoisi, että on tai ei, eikä silleen että 'No, hmm,' eli ei lähde kiertelee sitä tai silleen välttelee sitä asiaa.

8.7 Kehittämisehdotukset

Haastateltujen nuorten kehittämisehdotukset rippikoulua ja sen jälkeistä nuorisotyötä kohtaan olivat monipuolisia, ja niistä löydettiin tärkeitä yhteneväisyyksiä. Merkittävä osa palautteesta liittyi työntekijöiden tietämättömyyteen ja osaamattomuuteen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvissä asioissa. Ongelmana eivät olleet niinkään tietyt käytännöt, vaan kyvyttömyys käsitellä mahdollisia ongelmatilanteita. Rippikouluissa ei nuorten kertoman mukaan vaikuttanut olevan riittävää valmiutta tai resursseja näiden tilanteiden varalle.

Jotkut nuoret antoivat suoria ideoita siihen, miten kirkko voisi parantaa toimintaansa näillä osa-alueilla. Yksi haastatelluista ehdotti kirkon työntekijöille suunnattua ”etuoikeuskoulutusta”, jonka tavoitteena olisi, että työntekijät ymmärtäisivät omat mahdolliset ennakkoluulonsa ja oman etuoikeutetun asemansa suhteessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin.

Kehittämistä oli myös huonejakoihin ja saunomiseen liittyvissä asioissa. Haastatellut toivoivat, että rippikoulussa saisi valita huonekaverit sukupuolesta riippumatta, mahdollistettaisiin majoittautuminen omaan huoneeseen tai että sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren toiveita kuunneltaisiin ja mietittäisiin ratkaisuja yhdessä.

H1: Ja siis mun mielest [...] huonejaoist vois ja ylipäänsä noist saunajutuist vois kysyy niinkun sillee niinku suoraan kaikilta eikä vaan just niinku tietyilt ihmisiltä koska sit siit tehään niinku ns. sellanen numero, mut ku kysyy kaikilta nii sit se ei oo niinku silleen iso juttu tai siit ei tehä sellast isoo juttuu.

Yksi haastatelluista toi myös esille huonejakoon liittyvän ongelman muunsukupuolisten nuorten kohdalla.

H2: Huonejaot nyt ylipäätään on usein silleen et on tyttöjen puoli ja poikien puoli ja sit on vähän sillee ‘Mihin mä meen?’ jos on vaik muunsukupuolinen, tai näin.

Haastatelluista kaksi koki myös muun sukupuolijaottelun rajaavan heidän mahdollisuuksiaan osallistua toimintaan, kuten saunomiseen. Ehdotuksina haastatellut toivat esille erilaisia ideoita, mitkä eivät vaatisi sukupuolijaottelun poistamista kokonaan. Yksi tällainen idea oli, että mikäli peseytyminen ja sauna tapahtuvat samanaikaisesti, tarjottaisiin erillinen mahdollisuus niille, jotka haluavat käydä vain peseytymässä ja siitä ilmoitettaisiin hyvissä ajoin.

9 OPPAAN TAVOITTEET, PROSESSIN KUVAUS JA SISÄLTÖ

9.1 Oppaan tausta ja tarve

Opinnäytetyön aihe ja tarve nousi alun perin omasta lähipiiristämme. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilta ihmisiltä saimme kuulla heidän rippikoulukokemuksistaan ja erityisesti negatiivisista tilanteista, jotka olisi ollut mahdollista välttää, jos työntekijöillä olisi ollut riittävästi tietoa aiheesta ja mahdollisesti jokin selkeä ohjeistus, kuinka toimitaan. Osalla nämä kokemukset olivat vaikuttaneet merkittäväällä tavalla heidän ajatuksiinsa seurakunnasta ja kirkosta.

Ennen opinnäytetyön prosessin alkamista kirkon työntekijöiden kanssa käydyissä keskusteluissa oppaan tarpeellisuus nousi esiin. Työntekijät toivoivat erityisesti konkreettisia ohjeita rippikoulun järjestelyihin ja lisää tietoa sukupuolen moninaisuudesta. Sateenkaarinuoren perheen tukeminen ja nuoren positiivisen minäkuvan vahvistaminen olivat myös yhtenä tärkeänä teemana.

Nuoret tarvitsevat hyväksyviä aikuisia. Aikuisten hyväksyvä suhtautuminen nuoriin ylläpitää nuorissa myös psyykkistä ja emotionaalista terveyttä. Sateenkaarinuorilta saattaa puuttua hyväksyviä aikuissuhteita omassa lähipiirissään, mikä voi saada heidät tuntemaan olonsa ulkopuolisiksi. (Alanko 2014, 21.) Nämä nuoret voivat siis etsiä vahvistavia suhteita muualta, esimerkiksi seurakunnasta.

Oppaan kohderyhmänä ovat rippikoulutyötä tekevät työntekijät, joilla ei ole tai on vain vähän kokemusta sateenkaarinuorten kohtaamisesta. Opasta voi kuitenkin hyödyntää, vaikka aikaisempaa kokemusta olisi. Uskomme, että tietouden lisääminen auttaa välttämään ongelmatilanteita ja vaikuttaa sateenkaarinuorten hyvinvointiin positiivisella tavalla.

Työntekijät ovat omalta osaltaan vastuussa rippikoulun ilmapiiristä. Heidän vuorovaikutuksensa nuorten kanssa muokkaavat nuorten suhdetta työntekijöihin, rippikouluun ja sitä kautta myös muuhun seurakuntatyöhön ja kirkkoon. (Pruuki 2002, 26). Mikäli työntekijöiden suhtautuminen sateenkaarinuoriin antaa nuorille

negatiivisen kuvan, sitä voi olla vaikea muuttaa enää jälkikäteen. Tämän vuoksi on tärkeää, että kirkon työntekijät ovat valmiita kohtaamaan sukupuoleltaan tai seksuaaliselta suuntautumiseltaan moninaiset nuoret yhdenvertaisesti.

9.2 Oppaan tavoitteet

Oppaan tavoite on tukea kirkon työntekijöitä sateenkaarinuorten parempaan kohtaamiseen rippikoulussa ja sen jälkeisessä nuorisotyössä, ja tuoda kuuluviin sateenkaarinuorten oma ääni. Pidemmän aikavälin tavoitteina on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan syrjinnän ja heteronormatiivisen ajattelun vähentäminen kirkon nuorisotyössä ja sateenkaarinuorten rippikoulukokemusten parantaminen.

Rippikouluja ei ole välttämättä suunniteltu inklusiivisiksi sateenkaarinuorille, joten tavoite on ohjeistaa työntekijöitä hyödyntämään olemassa olevia resursseja. Opas lisää tietoutta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvistä termeistä ja tuo esiin nuorten omia kokemuksia ja kehittämissuhteita, joita voidaan pohtia seurakuntien rippikoulu- ja nuorisotyötä tekevien tiimien kesken.

Tarkoituksena ei ole käydä läpi kaikkia mahdollisia ongelmatilanteita, vaan antaa työntekijöille riittävästi tietoa erilaisten tilanteiden ratkaisemiseksi. Oppaaseen valittiin majoittumiseen, saunomiseen, ryhmäjakoihin ja heteronormatiiviseen puheeseen liittyvät ongelmat, sillä ne nousivat haastatteluissa erityisesti esiin.

9.3 Oppaan tuottaminen

Oppaan tuottaminen alkoi haastatteluista saadun materiaalin analyysillä ja teemoittelulla sekä näitä teemoja käsittelevän lähdekirjallisuuden etsimisellä. Oppaassa näkyvät aihevalinnat ovat nousseet haastatteluista ja tarpeesta jakaa tietoa niistä kirkon työntekijöille. Keskityimme erityisesti niihin kehityskohtiin, jotka nuoret kokivat merkittävimmiksi.

Oppaaseen oli alun perin tarkoitus koota enemmän konkreettisia ohjeita erilaisien tilanteiden ratkaisemiseksi, mutta sisältö muuttui työn edetessä lopulliseen muotoonsa. Tavoitteena oli saada nuorten oma ääni kuuluviin ja oppaaseen kerättiin heidän kommenttejaan. Opasta lukiessa voi siis ikään kuin kuulla kokemusasiiantuntijan kertovan omista kokemuksistaan ja se voi tuoda uutta, henkilökohtaisempaa näkökulmaa lukijalle. Laadimme pohdintakysymyksiä jokaisen kokonaisuuden loppuun tukemaan työntekijän ammatillista kehitystä.

Oppaan ulkoasun ja taiton suunnittelussa on pyritty selkeyteen ja luettavuuteen. Opas on julkaistu sähköisessä muodossa. Oppaan visuaalisuutta lisäävät valokuvat. Oppaassa käytettyjen kuvien käyttöön on pyydetty lupa kuvissa esiintyviltä sekä kuvaajilta, mikäli ne eivät ole itse ottamiamme. Haastatellut eivät esiinny kuvissa.

9.4 Oppaan sisältö

Työntekijät eivät haastatteluvastausten perusteella olleet tietoisia siitä, mitä eri termeillä tarkoitetaan. Tästä syystä oppaan alkuun koottiin yksinkertainen sanasto keskeisimmistä termeistä ja muutamista hieman tuntemattommista. Seksuaalista suuntautumista ja sukupuolen moninaisuutta kuvaavien termien lisäksi oppaan sanastossa käsitellään myös muita aiheeseen liittyviä käsitteitä, kuten kaapista ulostulemistä ja kehodysforiaa. Sanasto kerättiin ajankohtaisen kirjallisuuden ja nettilähteiden pohjalta.

Osallisuus, ja erityisesti lasten ja nuorten osallisuus, on pyritty ottamaan paremmin huomioon kirkossa viime vuosina ja esimerkiksi marraskuussa 2019 Kirkkohallitus päätti, että jokaiseen seurakuntaan perustetaan nuorten vaikuttajaryhmä. (Nuori kirkko ry. Ajankohtaista. Nuorten vaikuttajaryhmät ovat valtava mahdollisuus seurakuntien tulevaisuudelle. 2019). Haastatellut olivat kokeneet, että heidän oli rippikoulussa toisinaan vaikea saada ääntänsä kuuluviin. Oppaassa osallisuutta käsitellään omana aiheenaan. Kohtaaminen –luvussa käsitellään yhdenvertaisuutta ja kunnioittavaa kohtelua. Alaluvussa käsitellään ti-

lannetta, jossa sateenkaarinuori tulee kertomaan työntekijälle omasta seksuaali- ja/tai sukupuoli-identiteetistään.

Haastatellut eivät aina olleet kokeneet, että rippikoulun ilmapiiri olisi ollut riittävän turvallinen. Tämä oli vaikuttanut esimerkiksi keskusteluihin rippikoulun työntekijöiden kanssa. Oppaassa on oma lukunsa turvallisesta ryhmästä ja siitä, miten työntekijä voi olla omalta osaltaan luomassa turvallista ryhmää, jossa sateenkaarinuoret eivät joutuisi pelkäämään kiusaamista muiden nuorten tai työntekijöiden taholta. Turvallinen ilmapiiri palvelee kaikkia. Luku perustuu Kirkkohallituksen vuonna 2018 julkaisemaan Turvallinen seurakunta -julkaisuun.

Opinnäytetyön aiheesta keskusteltaessa työntekijältä saatiin pyyntö käsitellä oppaassa perhettä ja sitä, kuinka työntekijä voi tukea nuoren positiivisen minäkuvan muodostumista. Perhe - luvussa korostetaan työntekijän ja nuoren välistä luottamuksellisuutta.

Opas sisältää tietoa käytännönjärjestelyistä, kuten majoittautumisesta ja saunomisesta. Haastatellut eivät kokeneet, että heidän tarpeitaan olisi otettu riittävästi huomioon näihin teemoihin liittyen. Oppaassa näistä aiheista on omat lukunsa, sillä niihin liittyviä vastauksia oli useita ja työntekijät olivat toivoneet asian käsittelyä.

Haastatellut olivat välillä kokeneet rippikouluopetuksen ja rippikoulun toiminnallisen sisällön rajoittavaksi. Oppaassa käydään läpi, miten seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus voidaan huomioida niin opetuksessa kuin muussakin toiminnassa. Kehittämiskohtina nuoret näkivät ryhmäjakoon liittyvän sukupuolitamisen sekä sanavalinnat. Opas sisältää lyhyen listan erilaisista tavoista jakaa ryhmiä, jotka eivät perustu oletettuun sukupuoleen.

Mitä tehdä ennen riparia? -luvussa käsitellään sitä, miten jo olemassa olevia käytäntöjä voi hyödyntää paremman rippikoulukokemuksen takaamiseksi sateenkaarinuorille. Esimerkiksi majoitukseen liittyvät rajoitukset voi olla ikävä huomata vasta leiripaikassa. Oppaassa on ideoita siihen, miten näihin tilanteisiin voi valmistautua, kuten turvatietolomakkeiden hyödyntämistä sekä nuorille

tarjottuja mahdollisuuksia tuoda omaan identiteettiinsä tai terveyteensä liittyviä asioita esille ennen rippikoulun intensiivijakson alkamista. Tämä osio sisältää myös tarkistuslistan erilaisista käytännönjärjestelyistä, joita rippikoulussa on hyvä huomioida.

Oppaassa on oma lukunsa rippikoulun työntekijän vastuusta nuoren identiteetin muodostumisessa. Luvussa pohditaan työntekijän omaa suhtautumista sateenkaarinuoriin ja haastetaan työntekijää refleктоimaan omia arvojaan ja niiden näkyvyyttä omassa työssään. Luku perustuu osittain Kirkkohallituksen julkaisuun Suuri ihme – Rippikoulusuunnitelma 2017.

Yksi nuori toi haastattelussa esille toiveen, että kirkon työntekijöitä voisi haastaa miettimään omia etuoikeuksiaan ja miten ne saattavat näkyä työssä. Etuoikeudet -luvussa avataan lyhyesti mitä etuoikeuksilla tarkoitetaan. Luku sisältää ”etuoikeusbingon”, jonka avulla voi helposti tutkia omia etuoikeuksiaan. Bingo on havainnollistavampi kuin esimerkiksi pelkkä lista yleisimmistä etuoikeuteen vaikuttavista tekijöistä.

Oppaan loppupuolelle on koottu haastateltujen kokemuksia rippikoulun jälkeisestä nuorisotyöstä ja hengellisyydestä sekä kehittämis ehdotuksista. Nämä osiot koostuvat pitkälti lainauksista, joissa haastatellut kuvaavat omia kokemuksiaan. Lainaukset voivat avata työntekijälle uutta näkökulmaa sateenkaarinuorten hengellisistä tarpeista ja seurakunnan nuorisotyön merkityksestä.

Oppaan viimeinen luku on Lisätietoa –luku, johon on koottu lyhyt ja ajankohtainen lista aiheeseen liittyvistä kirjoista, artikkeleista, nettisivuista, dokumenteista ja muista materiaaleista, joihin työntekijä voi halutessaan tutustua. Oppaassa on suorat linkit, jotka helpottavat ja nopeuttavat löytämistä.

10 POHDINTA

10.1 Opinnäytetyön prosessin arviointi ja tavoitteiden toteutuminen

Päätimme tehdä opinnäytetyön yhdessä vuoden 2018 alussa. Meitä molempia kiinnosti sama aihe ja koimme, että yhdessä tekeminen olisi hyvä idea. Tässä vaiheessa ajatus kirkon työntekijöille suunnatusta oppaasta alkoi muotoutua. Mielenkiintomme aihetta kohtaan nousi omasta elämästämme. Lähipiiriimme kuuluu vähemmistöjen edustajia, joilta olimme kuulleet rippikouluun ja kirkon nuorisotyöhön liittyvistä haasteista suhteessa seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin.

Tutkimuksen toteuttamisen aikana huomasimme, että merkittävä osa aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta oli suhteellisen ajankohtaista ja uutta. Jotkut aiheeseen liittyvät kirjat oli julkaistu vasta sen jälkeen, kun aloitimme opinnäytetyön tekemisen. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asema Suomen evankelis-luterilaisissa seurakunnissa on siis jatkuvassa muutoksessa ja opinnäytetyömme voi olla tässä muutoksessa yhtenä tärkeänä työvälineenä.

Parityöskentelymme sujui vaihtelevasti. Yhdessä työskentely sujui hyvin käsikirjoitusvaiheeseen asti. Keskeisiksi haasteiksi osoittautuivat huono keskinäinen kommunikaatio, työskentelytapojen erilaisuus ja aikataulujen yhteensovittaminen. Tämä johti työpanoksen epätasaiseen jakautumiseen, jota yritettiin tasoittaa ohjaavan opettajan avustuksella. Tästä huolimatta työ määrää ei saatu enää jaettava tasan, mikä vaikutti suuresti motivaatioon työn loppuvaiheessa. Tarkoituksena oli alunperin testata ja arvioida opasta käytännössä. Opas ei kuitenkaan ollut julkaisuvalmis riittävän ajoissa edellä mainituista syistä. Opasta olisi vielä voinut hioa niin ulkoasullisesti kuin sisällöllisestikin, mutta aika ei riittänyt muutosten tekemiseen.

Saavutimme kuitenkin opinnäytetyölle asetetut tavoitteet. Saimme kattavat vastaukset tutkimuskysymyksiimme ja perehdyimme seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemuksiin rippikoulussa. Käsittelimme haas-

tateltujen kokemia yleisiä haasteita ja löysimme erilaisia ratkaisuja niihin. Selvitimme millaisia asioita kirkon työntekijät voisivat ottaa paremmin huomioon kohdatessaan vähemmistöihin kuuluvia nuoria.

10.2 Ammatillinen kasvu

Kirkon nuorisotyöntekijän ydinosaaminen pitää sisällään hengellisen työn ja arvo-osaamisen, pedagogisen osaamisen, organisaatio- ja kehittämisosaamisen sekä yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen osaamisen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2010.) Tässä opinnäytetyössä edellä mainituista osaamisalueista korostui erityisesti organisaatio- ja kehittämisosaaminen. Opinnäytetyön tutkimuksen pohjalta syntynyt opas on työelämää kehittävä.

Hengellisen työn osaamisen ja arvo-osaamisen näkökulmasta opinnäytetyön prosessissa tutustuimme erilaisiin raamatuntulkintoihin ja teologiseen keskusteluun, jota aiheesta käydään kirkon sisällä. Opinnäytetyön tutkimuksessa korostui eettisyys ja toimintaa ohjaavat arvot, jotka meidän oli tarpeen tunnistaa ja arvioida niiden vaikutusta oman työmme eri vaiheissa. Haastateltujen hengellisyyteen liittyvissä vastauksissa huomasimme hengellisyyden merkityksen vähemmistöihin kuuluvien elämässä. Pohdimme, kuinka voisimme itse työntekijöinä olla tukemassa sateenkaarinuorten hengellistä elämää ja ehkäistä esimerkiksi kirkosta eroamista. Samaan aikaan pohdimme sitä, kuinka moni sateenkaarinuori jää pois seurakunnan toiminnasta huonojen rippikoulukokemustensa takia.

Pedagoginen osaamisemme on kehittynyt prosessin aikana entisestään. Olemme kumpikin tehneet töitä seurakuntanuorten parissa, joten meillä oli jo entuudestaan jonkinlainen ymmärrys siitä, miten seurakunnissa kohdataan erilaisia nuoria. Erityisesti rippikoulun tunteminen oli hyödyksi opinnäytetyötä tehdessä. Opinnäytetyön aihe ja siihen perehtyminen ovat myös lisänneet tietoaamme lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemisesta.

Yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen osaamiseen liittyy osallistava toiminta, lasten ja nuorten oikeuksien edistäminen ja lasten ja nuorten kuuleminen. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2010.) Näitä kolmea pyrimme työllämme edistämään jo prosessin aikana antamalla sateenkaarinuorille mahdollisuuden kertoa omista kokemuksistaan. Opinnäytetyön tekeminen ja haastateltujen vastaukset antoivat meille lisää näkökulmaa siitä, miten osallisuutta voidaan parantaa seurakunnissa ja nuorisotyössä ylipäänsä.

Organisaatio- ja kehittämisosaamiseen liittyen opimme oman työn ja ajankäytön suunnittelun merkityksen tämäntyyppisessä työssä. Nyt opinnäytetyön prosessin jälkeen tiedämme, kuinka tärkeää on, että pari- ja ryhmätyöskentelyssä on selkeästi suunniteltu työnjako, johon jokainen omalla panoksellaan sitoutuu. Yhteinen selkeä päämäärä, pitkäjänteinen työskentely ja vuorovaikutteinen työote ovat tärkeitä, ja niihin aiomme jatkossa kiinnittää huomiota. Ammatillisen oppimisen lisäksi prosessin aikana on tapahtunut myös henkistä kasvua, ja tunnemme omat toimintatapamme paremmin ja olemme löytäneet itsestämme uusia puolia ihmisinä ja työntekijöinä.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut kaiken kaikkiaan antoisa kokemus. Ammatillista kasvua on tapahtunut niin tiedollisesti kuin taidollisestikin. Lähdekirjallisuuden lukeminen ja sitä kautta aiheeseen perehtyminen on ollut syvällistä. Opimme paljon uutta opinnäytetyömme aiheesta ja sen ympärillä käytävästä keskustelusta sekä haastattelujen ja laadullisen tutkimuksen toteuttamisesta. Tämän lisäksi opinnäytetyön tekeminen on laajentanut ymmärrystämme seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien asemasta Suomessa ja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Voimme kantaa oppimamme asiat eteenpäin työelämään ja huomioida moninaisuutta. Meitä kiinnostaisi myös tietää, millaisia vaikutuksia opinnäytetyönä tuotetulla oppaalla on pitkällä aikavälillä sateenkaarinuorten hyvinvointiin ja kokemuksiin rippikoulusta sekä miten työntekijät kokevat sen tukevan heitä työssään.

LÄHTEET

- Alanko, K. (2014). *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Saatavilla:
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sateenkaarinori.pdf>
- Aseksuaalisuus.fi. Aseksuaalisuus. Mitä aseksuaalisuus on? Saatavilla
<https://aseksuaalisuus.fi/aseksuaalisuus/mitaon.html>
- Berg-Dahlström, S. & Pyykkö, N. (2017). *"Saanko olla minä?" – Seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten kokemuksia kirkon nuorisotyöstä.* (Opinnäytetyö, Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma.) Saatavilla
<https://www.theseus.fi/handle/10024/135711>
- Demisexuality Resource Center. What is Demisexuality? (2015). Saatavilla
<http://demisexuality.org/articles/what-is-demisexuality/>
- Elonheimo, A. & Elonheimo, O. (2019). *Pakolaisena omassa kirkossa.* Teoksessa Anni Tsokkinen (toim.) Taantuvan tasa-arvon kirkko. Helsinki: S & S.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2001). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* (5. p.) Jyväskylä: Gummerus.
- Gothóni, R. (2019). *Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Eettiset periaatteet tutkivassa ja kehittävässä työssä.* Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla:
<http://libguides.diak.fi/c.php?g=389856&p=2793510>
- Heikka, M. (2014). *Vapaina ja tasavertaisina - Ihmisoikeudet uskontojen näkökulmasta.* Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Holliday, A. (2007). *Doing and Writing Qualitative Research – Second Edition.* Sage Publications. Lontoo.
- Holma, J., Järvenpää, V. & Tervonen, K. (2017). *Näkymätön sukupuoli – ei-binäärisiä ihmisiä.* Helsinki: Into Kustannus.
- Hyväri, S. & Vuokila-Oikonen, P. *Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Tutkimus- ja kehittämistyön luotettavuus.* Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla 25.9.2019
<http://libguides.diak.fi/c.php?g=389856&p=3530138>
- Invalidiliitto. Esteettömyys. Saavutettavuus. Saatavilla 11.10.2019
<https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/saavutettavuus>
- Kaasinen, E. (2012). *Seurakunta sateenkaaren päässä: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistäminen seurakunnan nuorisotyössä.* (Opinnäytetyö, Järvenpää: Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma.) Saatavilla
<https://www.theseus.fi/handle/10024/39539>
- Kirkkohallitus. (2016). *Isoja ihmeitä – Isostoiminnan linjaus 2016.* Helsinki. Saatavilla 5.5.2019
<https://evl.fi/documents/1327140/39461555/Isoja+ihmeita%C3%A4++Isostoiminnan+linjaus+2016/2f33ba1b-73cf-5d5e-abba-dea671c432ef>
- Kirkkohallitus. (2012). *Saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma.* Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja. Saatavilla

- <https://evl.fi/documents/1327140/39227522/Kirkon+saavutettavuus+ohjelma/6179e385-77b4-3382-3cd1-710651ae36c1>
- Kirkkohallitus. (2017). *Suuri ihme – Rippikoulusuunnitelma 2017. ”Elämää Jumalan kasvojen edessä”*. Helsinki. Saatavilla 5.5.2019
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/400865F07982E0ECC2257D5100209E1D/\\$FILE/Suurihme-Rippikoulusuunnitelma2017.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/400865F07982E0ECC2257D5100209E1D/$FILE/Suurihme-Rippikoulusuunnitelma2017.pdf)
- Kettunen, P. (2007). *Homoseksuaalisuus pastoraalisena kysymyksenä. Kommenttipuheenvuoro Olli-Pekka Vainion artikkeliin*. Teoksessa Antti Saarelma (toim.) *Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon opetuksessa*. (s. 216–232) Jyväskylä: Gummerus.
- Köykkä, A. (2005). *Rakkaus, Jumala ja kuolema – ehdotus nuorisotyönteologiksi*. Teoksessa Terhi Paananen & Hans Tuominen (toim.) *Nuorisotyön käsikirja*. (s. 21–34) Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Lehto, J. E. (2010). *Uskonto. Kristinuskon ja homoseksuaalisuuden yhteensovittaminen*. Teoksessa Kovero, C. & Lehto, J. E. *Homoseksuaalisuus tieteen näkökulmasta ja miesten kertomana*. Helsinki: Osuuskunta Lilith.
- Nissinen, M. (2007). *Sapatti on ihmistä varten. Kommentti Kari Kuulan artikkeliin*. Teoksessa Antti Saarelma (toim.) *Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon opetuksessa*. (s. 43–54) Jyväskylä: Gummerus.
- Nuori kirkko ry. (7.11.2019) Nuorten vaikuttajaryhmät ovat valtava mahdollisuus seurakuntien tulevaisuudelle. Saatavilla
<https://nuorikirkko.fi/2019/11/07/nuorten-vaikuttajaryhmat-ovat-valtava-mahdollisuus-seurakuntien-tulevaisuudelle/>
- Pitkänen, E. (2012). *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren hyvinvointi ja ammatillinen kohtaaminen: vihko nuorten kanssa työskenteleville*. (Opinnäytetyö, Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma.) Saatavilla
<https://www.theseus.fi/handle/10024/51799>
- Pruuki, H. (2004). *Vuorovaikutustilanteiden mahdollisuudet ja ansat rippikoulussa*. Teoksessa Heli Aaltonen, Lassi Pruuki, Pekka Saarainen & Mikko Aalto (toim.) *Rippikoulun käsikirja*. (s. 147–166) Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Pruuki, H. & Pruuki, L. (2002). *Löytöretki - Rippikoulun ohjaajien opas*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Rantala, E. (2018). *Sukupuolisuus rippikoulussa*. Teoksessa Heli Pruuki (toim.) *Kaunis ihminen – Sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden kohtaaminen seurakunnissa*. (s. 168–183) Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Ranta, S. (2017). *Sukupuoli on ahdas lokero*. Teoksessa Anni Tsokkinen (toim.) *Taantuvan tasa-arvon kirkko*. (s. 47–59) Helsinki: S & S.
- Ratinen, T. (2015). *Synnistä Jumalan lahjaksi – Muuttuva seksuaalisuus ja usko*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Raunio, A. (2007). *Rekisteröity parisuhde luterilaisen teologian ja etiikan näkökulmasta*. Teoksessa Antti Saarelma (toim.) *Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon opetuksessa*. (s. 93–113) Jyväskylä: Gummerus.
- Ristkari, M., Suni, N. & Tyni, V. (2018). *Sukupuolena ihminen*. Helsinki: Tammi.
- Ruuskanen, K. (2005). *Turvallinen etäisyys*. Teoksessa Terhi Paananen & Hans Tuominen (toim.) *Nuorisotyön käsikirja*. (s. 214–226) Helsinki: Kirjapaja Oy.

- Salo, H. (2019). *Varoitus vihkimisestä. Sateenkaaripapin näkökulma*. Teoksessa Anni Tsokkinen (toim.) Taantuvan tasa-arvon kirkko. (s. 73–83) Helsinki: S & S.
- Sateenkaariyhdistys Malkus ry. Kalenteri. Toimintamuodot. Ryhmätoiminta. Saatavilla 3.10.2019 <https://www.malkus.fi/index.php/toiminta/toimintamuodot/ryhmatointa>
- Seta ry. Sateenkaaritieto. Sateenkaarisanasto. Saatavilla 14.5.2019 <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- Seta ry. Sateenkaaritieto. Seksuaalinen suuntautuminen. Saatavilla 14.5.2019 <https://seta.fi/sateenkaaritieto/seksuaalinen-suuntautuminen/>
- Seta ry. Sateenkaaritieto. Sukupuolen moninaisuus. Intersukupuolisuus. Saatavilla 14.5.2019 <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/intersukupuolisuus/>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (14.6.2010.) Kirkon nuorisotyöntekijän ydinosaaminen. Saatavilla 15.11.2019 <https://evl.fi/documents/1327140/43561565/Nuorisoty%C3%B6nohjaajan+ydinosaaminen/396e58e4-3986-c899-7254-8ef9d9f41761>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Kirkon tilastot. Seurakuntien jäsentilasto 2018. Saatavilla 14.5.2019 <https://www.kirkontilastot.fi/viz?id=54>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Osallistu. Antia arkeen. Rippikoulu. Saatavilla 25.9.2019 <https://evl.fi/osallistu/antia-arkeen/rippikoulu>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Perhejuhlat. Rippijuhlat. Konfirmaatio tapahtuu jumalanpalveluksessa. Saatavilla 25.9.2019 <https://evl.fi/perhejuhlat/rippijuhlat/konfirmaatio-tapahtuu-jumalanpalveluksessa>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Perhejuhlat. Rippijuhlat. Mikä rippikoulu? Saatavilla 25.9.2019 <https://evl.fi/perhejuhlat/rippijuhlat/rippikoulu-edeltaa-rippijuhlia>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Tietoa kirkosta. Tilastotietoa. Saatavilla 14.5.2019 <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/tilastotietoa>
- Suomen evankelisluterilainen kirkko. Tietoa kirkosta. Tilastotietoa. Jäsenet. Saatavilla 14.5.2019 <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/tilastotietoa/jasenet>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. *Turvallinen seurakunta. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon julkaisuja 2018*. Saatavilla 13.10.2019 <https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisu.pdf>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Tutki uskoa. Mistä rippikoulussa on kyse? Saatavilla 25.10.2019 <https://evl.fi/tutki-uskoa/rippikoulu>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Uutishuone. Pinnalla nyt. Avioliittolaki. Saatavilla 11.10.2019 <https://evl.fi/uutishuone/pinnalla-nyt/avioliittolaki>
- Syrjinta.fi. Syrjintä. Yhdenvertaisuus ja seksuaalivähemmistöt. Saatavilla 9.10.2019 <https://www.syrjinta.fi/pride>
- Tulkaa kaikki. Etusivu. Saatavilla 9.10.2019 <https://tulkaakaikki.net/>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2013). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuominen, H. (2005). *Elän ja hengitän – nuoren spiritualiteetti*. Teoksessa Terhi Paananen & Hans Tuominen (toim.) Nuorisotyön käsikirja. (s. 35–52) Helsinki: Kirjapaja Oy.

LIITE 1: Haastattelukysymykset

1. Perustiedot: ikä, miten määrittelet itsesi (seks.suunt./sukup.), kaupunki/kunta/maakunta
2. Milloin/missä olet käynyt rippikoulusi?
3. Millaisia muistoja sinulla on omasta rippikouluopetuksestasi? Työntekijöistä? Isosista? Liittykö jokin kokemuksesi seksuaaliseen suuntautumiseesi tai sukupuoli-identiteettiisi?
4. Mitä haluaisit muuttaa rippikoulussa?
5. Oletko ollut seurakunnan toiminnassa mukana rippikoulun jälkeen? Missä toiminnassa? Kuinka kauan? Miksi, miksi et?
6. Millaiset ovat kokemuksesi rippikoulun jälkeisestä nuorisotyöstä, liittyen sosiaalisiin suhteisiin (kaverit ym.)?
7. Mitä haluaisit muuttaa rippikoulun jälkeisessä nuorisotyössä?
8. Mikäli olit julkisesti seksuaali-/sukupuolivähemmistöön kuuluva, huomaitko mitään muutoksia kavereiden/työntekijöiden suhtautumisessa sinuun, jos/kun se tuli ilmi? Minkälaisia?
9. Millaisia konkreettisia asioita seurakunta voisi tehdä ottaakseen sateenkaari- nuoret paremmin huomioon?
10. Millaisena kirkko ja seurakunta sinulle tänä päivänä näyttäytyy seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvissä asioissa?
11. Miten koet oman hengellisyytesi?

LIITE 2: Minäkin olen Jumalan kuva – Opas sateenkaarinuorten kohtaamiseen rippikoulussa

Saatavilla 20.11.2019:

[https://issuu.com/kirkonkasvatus/docs/min_kin_olen_jumalan_kuva
- opas_sateenkaarinuorte?fr=sOGI4ZDI4MjQwMg](https://issuu.com/kirkonkasvatus/docs/min_kin_olen_jumalan_kuva_-_opas_sateenkaarinuorte?fr=sOGI4ZDI4MjQwMg)